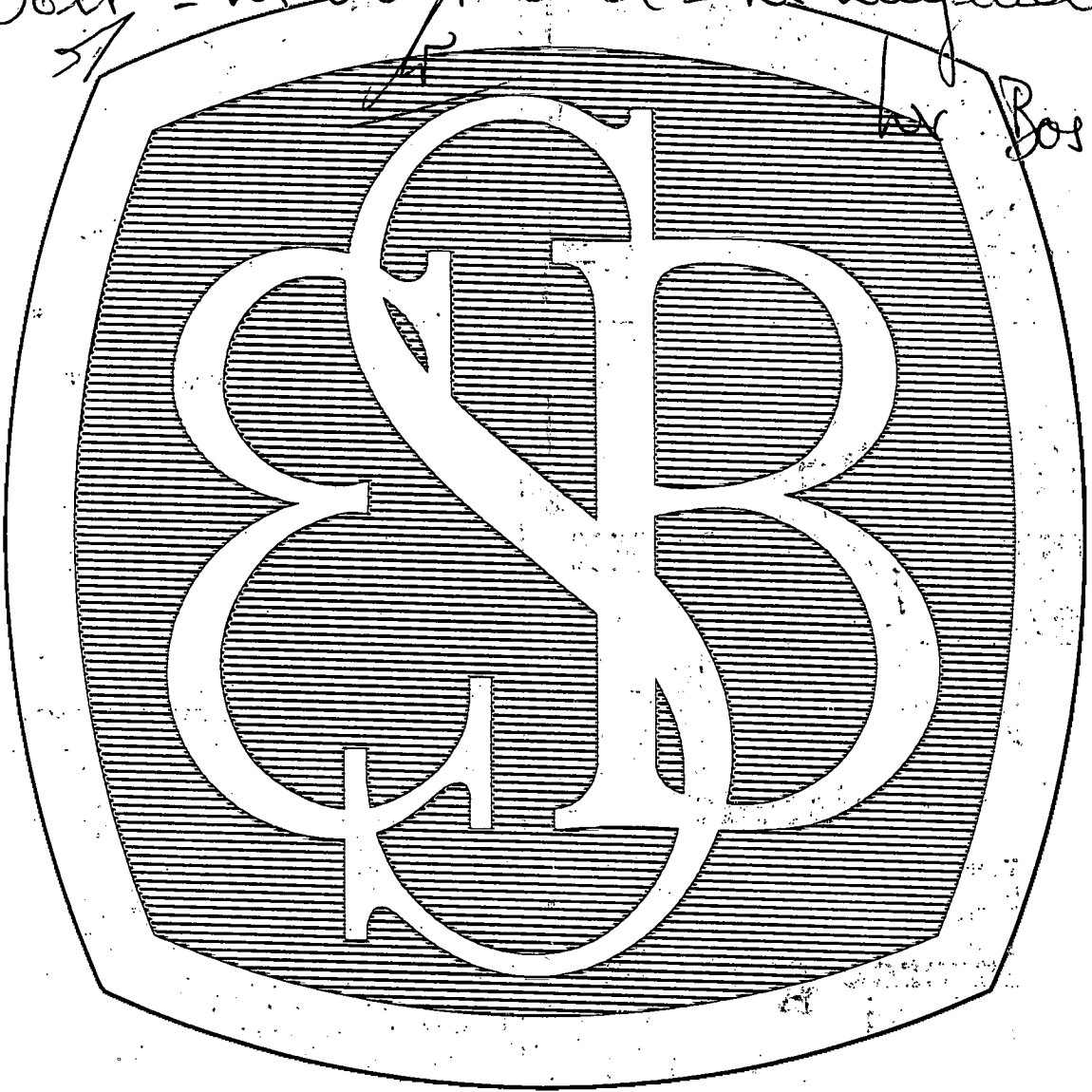

hr Nagelmit - Recof o Eykeren - hr Determin
FB in 28/3 uit 28/3

hr Döxer - hr v d Hevel - hr Buzenolijk
5/1

ED. 1963

Economisch - Statistische Berichten

48e JAARGANG - 30 JANUARI 1963 - No. 2373

ONTVANGEN 17 FEB. 1963

drukwerk binnen 't uur gereed

Formulieren, prijslijsten, briefpapier, folders enz. drukt u in eigen bedrijf in iedere gewenste kleur en hoeveelheid. Geen opslagruimte en geen verspilling bij wijzigingen. Voor snel drukwerk een A·B·DICK kantoordrukmachine. Zeer eenvoudige bediening. Volledige instructie.

Vrijblijvend informatie.

Vrijblijvend demonstratie

A·B·DICK - HOLLAND N.V.
OUDENOORD 111/117 - UTRECHT TEL. 030-22441, POSTBUS 184

DE NEDERLANDSCHE BANK N.V. te Amsterdam

vraagt wegens uitbreiding van de werkzaamheden van haar accountant belast met de interne controle een

assistent

Voor een kracht die belangstelling heeft voor werkzaamheden op het terrein van de

interne controle

en die naast een grote werkkijver studiezijn bezit, bestaat bij gebleken geschiktheid de mogelijkheid zich verder te ontplooiën.

Vereisten:

- gevorderde N.I.v.A.-opleiding
- leeftijd tot 35 jaar

Het strekt tot aanbeveling indien de accountantsstudie is gevorderd tot het niveau van de accountancyvakken van de N.I.v.A.-opleiding en/of praktische ervaring is opgedaan in de administratieve organisatie van een bankinstelling.

Eigenhandig geschreven sollicitatiebrieven (voorzien van een recente pasfoto) kunnen onder opgave van leeftijd en uitvoerige gegevens omtrent opleiding, etc. worden gericht aan de afdeling Personeelzaken van De Nederlandsche Bank N.V., Postbus 98. Amsterdam-C.

R. MEES & ZONEN

Bankiers en assurantiemakelaars
ROTTERDAM

Alle assurantien

Beleggingen

en

vermogensbeheer

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 347, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De V.S., Engeland en het „Continent”: veranderende „balance of power”

De gevolgen van President de Gaulle's afwijzing, tijdens een onlangs gehouden persconferentie, van een spoedige toetreding van Groot-Brittannië tot de E.E.G. zijn nog niet te overzien. Tijdens het schrijven van dit artikel is het nog niet zeker of de Gaulle's visie „in Brussel” zal worden gerealiseerd. In deze kritieke fase lijkt het interessant een samenvatting te geven van de visie van „The Times”¹⁾ op de machtsverhoudingen, die de achtergrond vormen van de huidige crisis. T.o.v. deze visie onthouden wij ons van waarde-oordelen.

Het Britse blad vangt aan met erop te wijzen dat zowel de polarisovereenkomst als President de Gaulle's „blunt opposition” reeds hebben geleid tot een gezonde herwaardering van Brittannië's huidige rol in de wereld. Beide gebeurtenissen zijn symptomatisch voor een belangrijke verandering gedurende de laatste tien jaren in de „balance of economic power” tussen Europa en de Verenigde Staten. De verandering heeft geleid tot nieuwe ideeën, nieuwe houdingen en tot een nieuwe politiek aan beide zijden van de Atlantische oceaan. Brittannië moet dit in toenemende mate verdisconteren. De fundamentele verandering komt in het kort hierop neer: Europa herwon op dramatische wijze zijn economische macht; de financiële heerschappij van de Verenigde Staten is niet meer onbetwist; Brittannië is voortgegaan met van de ene valutacrisis in de andere te waggelen, met ontoereikende reserves en toenemende verplichtingen. Het is meer dan tijd om de balans op te maken.

De toename van Europa's kracht manifesteert zich op velerlei wijze. Het kan worden gezien in de welvaart van de Europese steden, in de nieuwe gebouwen, in de welvoorzienere winkels. Het kan ook worden waargenomen in vreemde woorden als die van de zwakke dollar en de harde Franse frank en Italiaanse lire — een taal die vijf of zes jaren geleden vrijwel ongelooflijk zou zijn. Europa's machtstoename meent „The Times” evenwel het beste aan te tonen met een tweetal toespraken door President Kennedy en door enkele cijfers. De belangrijkste toespraak van Kennedy was die in Philadelphia in juli van het vorig jaar: zijn aanbod aan Europa van een „partnership” betekende een duidelijke erkenning van Europa als een gelijkwaardige macht. De andere toespraak was die met behulp van de „Telstar” waarbij Kennedy voor het Europese publiek iedere vorm van een devaluatie van de dollar ontkende.

De cijfers spreken een duidelijke taal over Europa's herstel. Tussen 1951 en het eind van het derde kwartaal

van 1962 stegen de goud- en valutareserves van continentaal Europa van \$ 7,445 mrd. tot \$ 24,420 mrd., terwijl die van de Verenigde Staten daalden van \$ 22,873 tot \$ 16,532 mrd. Brittannië's reserves namen in de overeenkomstige periode nauwelijks toe, nl. van \$ 2,374 tot \$ 2,798 mrd. De veranderde krachtsverhoudingen zijn hiermede globaal aangegeven. Hierbij zij men er zich van bewust, dat Brittannië's valutaschulden het drievoudige van zijn reserves belopen, terwijl Europa's valutaschulden onbelangrijk zijn. De Britse reserves — tevens de centrale „pool” voor het gehele Sterling-gemenebest — worden afzonderlijk overtroffen door de reserves van West-Duitsland (\$ 6,473 mrd.), Frankrijk (\$ 3,530 mrd.) en zelfs door die van Italië (\$ 3,252 mrd.). Daarenboven hebben deze landen minder internationale verplichtingen en gaan zij niet gebukt onder de lasten van een sleutelvaluta.

De regering van de Verenigde Staten heeft uit Europa's toenemende kracht twee conclusies getrokken: 1. de noodzaak Europa ervan te overtuigen meer van de last van de westelijke defensie en de hulp aan de onderontwikkelde gebieden te dragen; 2. de noodzaak om met deze groeiende macht tot economische en politieke „terms” te komen. Vandaar Amerika's politieke concept van de „Grand Design”, waarbij de Verenigde Staten worden verbonden met een vergrote Gemeenschappelijke Markt (incl. Groot-Brittannië), met toepassing van de „Trade Expansion Act” in de economische sector.

Voor Europa is de hoop ontstaan dat het economisch herstel tot politieke eenheid zou leiden. Over het werkelijk doel van deze eenheid wordt evenwel nog hevig gedebatteerd, zoals uit het huidige conflict tussen Frankrijk en de andere „vijf” blijkt.

De veranderde krachtsverhoudingen hebben Brittannië voor een ernstig probleem geplaatst, nl. hoe de noodzaak tot aansluiting bij Europa kan worden verzoend met zijn nauwe betrekkingen met de Verenigde Staten en met zijn belangrijke verplichtingen t.o.v. het Gemenebest.

„The „Times” besluit op de volgende wijze: het is geen eenvoudig politiek dilemma. Het is een zaak van economische macht en bronnen. Brittannië kan niet meer als een „first class power” in de wereld optreden. Het heeft wereldwijde verplichtingen die niet onmiddellijk kunnen worden afgeworpen, zelfs niet wanneer Brittannië dit zou willen. Tegelijkertijd beschikt het niet meer over de middelen deze verplichtingen na te komen én tevens deel te blijven nemen aan de nucleaire wedloop. De uiteindelijke krachtsbron van Groot-Brittannië is zijn industrieel prestatievermogen.

M. H.

¹⁾ „The Springs of Power” in „The Times” van 22 januari jl.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De V.S., Engeland en het „Continent”: veranderende „balance of power”	95	Ingezonden stuk:	
Het investeringsloon, door Mr. Dr. A. A. van Rhijn	96	Waarheen met onze sociale verzekering?, door	
Preventief en sedatief, door Drs. G. de Bruyn.....	100	door J. de Wit met een naschrift van Prof. Dr.	
De eigendomsverhoudingen in Nederland; een		F. Hartog	106
feitelijke analyse (I), door Drs. W. H. J. Rey-		Boekbespreking:	
naerts	104	Paul Einzig: A dynamic theory of forward	
		exchange, bespr. door Dr. M. P. Gans.....	108
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman:..	109
		Recente publikaties	109

Het investeringsloon moet worden gezien in tegenstelling met het consumptieloon. Terwijl het consumptieloon het normale loon is, dat ter vrije beschikking van de arbeider staat, wordt het investeringsloon toegekend om te worden geïnvesteerd. In ons land is aan dit middel tot bezitsvorming nog betrekkelijk weinig aandacht besteed. Voor het invoeren van een investeringsloon kunnen krachtige argumenten worden aangevoerd: een dergelijk systeem voorkomt een te grote consumptie en bevordert een betere vermogensverdeling. Daarnaast heeft het de voordelen, die voor alle methoden van bezitsvorming pleiten: het bevorderen van de belangstelling voor het bedrijfsleven, het scherpen der verantwoordelijkheid, het brengen van meer sociale zekerheid. Daartegenover staan evenwel allerlei sociale, economische en praktische bezwaren, welke de doorvoering ernstig bemoeilijken. Men mag daarom van deze methode van bezitsvorming, althans voorlopig, geen grote verwachtingen hebben.

Het investeringsloon

In de laatste tijd zijn verschillende wettelijke maatregelen op het gebied der bezitsvorming tot stand gekomen. De Jeugdspaarwet bevordert het sparen van jeugdigen op de leeftijd van 15 tot 21 jaar. In maart 1960 kwam een spaarregeling voor rijksambtenaren tot stand. Als derde maatregel noem ik de wet van 26 oktober 1961 (Staatsblad 459) houdende voorzieningen met betrekking tot premiespaarregelingen en winstdelingspaarregelingen voor werknemers. De staatssecretaris heeft het plan om ook nog een algemene premiespaarregeling, die dus voor de gehele bevolking zal gelden, te bevorderen; het desbetreffende wetsontwerp is onlangs verschenen.

Bij al deze maatregelen werken twee middelen het sparen in de hand. Er worden onder bepaalde voorwaarden aan hen die sparen *premies* toegekend. Voorts worden onder bepaalde voorwaarden faciliteiten gegeven op het gebied der *belastingen en van de premies der sociale verzekering*.

Aan het zgn. investeringsloon wordt als middel tot bezitsvorming geen aandacht gegeven. Het investeringsloon moet worden gezien in tegenstelling met het consumptieloon. Terwijl het consumptieloon het normale loon is, dat ter vrije beschikking van de arbeider staat, wordt het investeringsloon, gelijk de naam reeds aanduidt, toegekend om te worden geïnvesteerd. In ons land is aan dit middel tot bezitsvorming nog betrekkelijk weinig aandacht besteed. Vlak na de oorlog verscheen een publikatie van de hoogleraren C. P. M. Romme en J. R. M. van den Brink, getiteld „Verbreiding van privaateigendom”¹⁾, waarin op dit onderwerp wordt ingegaan. Veel uitvoeriger was het rapport van een commissie uit de Katholieke Arbeidsbeweging over „De aanspraak der arbeiders op een aandeel in de investeringen”²⁾, dat in 1952 werd gepubliceerd.

Terwijl in Nederland het aantal publikaties over dit onderwerp gering is, is o.a. in Duitsland een vloed van literatuur verschenen. Helmuth Winterstein, die een overzicht geeft, bespreekt niet minder dan vier plannen, nl.

een plan Erwin Häussler, een plan Karl Hinkel, een plan Oswald von Nell-Breuning en een plan Rudolf Pass. Aan het slot van zijn publikatie geeft hij een literatuuroverzicht van twaalf volle bladzijden³⁾. De discussie is vooral gestimuleerd doordat Häussler bij een staking in de Badense-Württembergse metaalindustrie van 1954 een uitgewerkt bemiddelingsvoorstel deed, dat een investeringsloon inhield. Er zou een loonsverhoging van 12 Pfennig per uur moeten worden gegeven, maar daarvan zou $\frac{1}{3}$ deel consumptieloon en $\frac{2}{3}$ deel investeringsloon zijn. Het investeringsloon zou 18 maanden moeten worden geblokkeerd en door een „Investment-Treuhandgesellschaft” als kapitaal in het bedrijfsleven worden geïnvesteerd⁴⁾.

Voordelen.

Het investeringsloon is een bepaalde vorm van winstdeling, welke zich onderscheidt van de methode, die in ons land bij winstdeling veelal gebruikelijk is. Meestal immers staat dit gedeelte van de winst dat de arbeider wordt toegekend te zijner vrije beschikking. Wij hebben reeds gezien dat zulks bij het investeringsloon niet het geval is omdat dat deel van het loon voor investering moet worden aangewend. Dat geeft aan deze methode van bezitsvorming een heel bijzonder aspect waarop het de moeite waard is nader in te gaan.

In de latere jaren heeft bij de kapitaalvoorziening de zelffinanciering een grote vlucht genomen. Grote bedragen worden uit de winst genomen ten behoeve van nieuwe investeringen. Uiteraard zijn deze grote investeringen een gunstig verschijnsel, nu de bevolking zich zo snel uitbreidt, de internationale concurrentie, o.a. in E.E.G.-verband, extra inspanning vordert en de snelle technische ontwikke-

³⁾ Dr. Helmuth Winterstein: „Der Investivlohn in der Bundesrepublik Deutschland”, Nürnberger Abhandlungen, Heft 16, Duncker und Humblot, Berlin 1961.

⁴⁾ Dr. Archim von Lösch: „Zur Problematik des Miteigentums; Die Pläne zur Eigentumsbildung der Arbeitnehmer aus der Selbstfinanzierungsrate der Industrie”, Volkswirtschaftliche Schriften, Heft 57, Duncker und Humblot, Berlin 1961, blz. 18 en 67-68.

¹⁾ Urbi et Orbi, Amsterdam 1945.

²⁾ Uitgave K.A.B., Oudenoord 12, Utrecht.

ling in de wereld ons noodzaakt bij te blijven. Maar bij de arbeiders leeft de begrijpelijke wens om ook te profiteren van de grote winsten, die de investeringen mogelijk hebben gemaakt. In de huidige verhoudingen zijn het vooral de aandeelhouders, die profiteren doordat ten gevolge van de zelffinanciering de waarde der ondernemingen sterk stijgt, hetgeen ook in de beurskoersen tot uitdrukking komt. De arbeiders gevoelen het als onrecht, dat van deze ontwikkeling vooral de aandeelhouders en niet zij het voordeel hebben.

Zouden uit de winst grotere loonsverhogingen worden toegekend, dan zouden deze bedragen in de consumptie komen en daarmee het gevaar oproepen van een overspanning van de vraag. Prijsstijgingen, inflatie en waarde-daling van het geld zouden daarvan het gevolg zijn. Bovendien zouden de investeringen daardoor teruglopen, waardoor de bevordering der produktiviteit zou worden geschaad. Onder deze omstandigheden is het begrijpelijk dat de vraag opkomt of het bedrag, dat uit de winst voor de zelffinanciering wordt afgezonderd, niet ten dele aan de arbeiders ten goede kan komen in de vorm van investeringsloon.

Daar komt nog iets bij. De vermogensverdeling is in Nederland zodanig dat er een grote tegenstelling bestaat tussen een relatief kleine groep bezittenden en een zeer grote groep niet-bezittenden. De gegevens welke het Centraal Bureau voor de Statistiek over de vermogensverdeling 1956 heeft gepubliceerd zijn op dit gebied weinig geruststellend. Er is sprake van een toenemende ongelijkmatigheid in de verdeling; het aantal bezitters van grote vermogens neemt relatief toe. Naast de inkomstenverdeling verdient dit aspect der vermogensverdeling zeker de bijzondere aandacht. Terecht merkt Prof. Andriessen op: „Meer aanbeveling verdient het om in dit opzicht te zoeken naar methoden, die de werknemers zekere aanspraken geven op het thans wel zeer ongelijkmatig verdeelde nationale vermogen”⁵⁾ Hiervoor is te meer aanleiding omdat met een vermogensverdeling als wij thans kennen een machtsconcentratie gepaard gaat, die in een democratische gemeenschap weinig aantrekkelijk is. Kan het investeringsloon een grotere vermogensspreiding bevorderen, dan zou dit een belangrijk voordeel zijn.

Behalve deze specifieke voordelen kunnen ten gunste van het investeringsloon uiteraard ook worden aangeroerd de voordelen, die voor alle methoden van bezitsvorming

⁵⁾ „De economische groei in Nederland”, Maandbericht, januari/februari 1962, van het bankierskantoor Mendes Gans N.V., Herengracht 619, Amsterdam (C), blz. 56.

Bij het overlijden van onze collega Prof. Dr. L. M. Koyck heeft Mevrouw Koyck zeer vele bewijzen van medeleven mogen ontvangen. Zij vreest dat zij sommigen Uwer die van hun belangstelling deden blijken, niet zal kunnen bereiken en verzoekt hen haar dank op deze wijze te willen aanvaarden. Directeuren en medewerkers van het Nederlandsch Economisch Instituut danken eveneens de velen die van begrip voor het grote verlies getuigden.

pleiten: het bevorderen van de belangstelling voor het bedrijfsleven, het scherpen der verantwoordelijkheid, het brengen van meer sociale zekerheid (naast de collectieve regelingen). Deze en andere voordelen zijn reeds zo dikwijls vermeld dat het niet nodig schijnt daarop nog uitvoerig in te gaan.

Intussen mag niet worden verzwegen dat plannen om tot een investeringsloon te komen op dit ogenblik moeilijk zouden zijn te realiseren. De „verhitte” conjunctuur is in de laatste maanden afgekoeld, hetgeen niet heeft nagelaten de bedrijfsuitkomsten te beïnvloeden. Bovendien blijkt uit alles dat de „ruimte” voor een normale loonsverhoging thans zeer beperkt is. Het advies van de S.-E.R., waarbij voor 1963 een loonsverhoging van gemiddeld 2,7 pCt. mogelijk wordt geacht, toont dit opnieuw aan. Uiteraard is dat geen reden om de mogelijkheid van een investeringsloon niet aan een nader onderzoek te onderwerpen, nu voor de wenselijkheid van een investeringsloon krachtige argumenten kunnen worden aangevoerd. Intussen zal daarbij wel blijken, dat er sociaal, economisch en praktisch ernstige bezwaren rijzen, die voor het investeringsloon geen grote toekomst beloven. Maar alvorens daarop nader in te gaan is het gewenst eerst de organisatorische vormen te bespreken welke voor het investeringsloon in het bedrijfsleven denkbaar zijn.

Vormen van organisatie.

Een investeringsloon kan ondernemingsgewijze, bedrijfstaksgewijze of nationaal worden georganiseerd. Over ieder van deze drie vormen maak ik enkele opmerkingen.

Eerst derhalve de organisatie per *onderneming*. Alsdan wordt een deel van het bedrag dat voor de zelffinanciering wordt bestemd ten behoeve van de arbeiders in de onderneming belegd. Er ontstaat op deze wijze een nauwe band van de arbeiders met de onderneming. Hun belangstelling voor het werk zal worden gestimuleerd omdat zij meer dan tot nu toe bij de financiële resultaten van de onderneming worden betrokken. Maar deze medaille heeft een keerzijde. Want de arbeider gaat op deze wijze een dubbel risico lopen. Wanneer de onderneming achteruit gaat en de produktie moet worden ingekrompen dan riskeert hij niet alleen een ontslag, maar tegelijk een sterke achteruitgang van het door hem in de onderneming belegde vermogen. Zijn vermogen teert dus in juist op het ogenblik dat hij een geldelijk bedrag het meest nodig heeft doordat werkloosheid hem treft. Ook voor de ondernemer zelf kan deze gang van zaken nijpend worden. Want wanneer een belangrijk aantal arbeiders moet worden ontslagen en derhalve grote bedragen moeten worden terugbetaald, kan de onderneming heel gemakkelijk in liquiditeitsmoeilijkheden komen.

Naast dit bezwaar doet zich nog een andere moeilijkheid gevoelen. Ondernemingen, die tot eenzelfde bedrijfstak behoren, zullen dikwijls niet alle in staat zijn om naast het consumptieloon een investeringsloon uit te keren. Wat dat betreft lopen de verhoudingen tussen ondernemingen in eenzelfde bedrijfstak sterk uiteen. Marginale ondernemingen bijv. zullen wellicht verstek moeten laten gaan. Het resultaat is derhalve dat de arbeiders in de ondernemingen van eenzelfde bedrijfstak verschillend worden behandeld.

Een dergelijk verschil in behandeling is met name de moderne vakbeweging een doorn in het oog. Wat het *consumptieloon* betreft, hecht zij aan het totstandkomen van een collectieve arbeidsovereenkomst omdat daarin de

minimumrechten voor alle arbeiders zijn neergelegd. Het is begrijpelijk dat zij wat het *investeringsloon* betreft ook gaarne de zekerheid heeft van een gelijke behandeling. De solidariteit der arbeiders is voor de vakbeweging een belangrijke zaak.

* * *

Door een organisatie van het *investeringsloon per bedrijfstak* valt de moeilijkheid, dat sommige arbeiders wel profiteren en andere arbeiders niet, weg. Want de bedragen worden dan „gepooled”. Iedere arbeider wordt voor zijn deel goedgeschreven naar gelang van het bedrag dat in de pool aanwezig is. Voor bedrijfstakken als het bouwbedrijf, waar de arbeiders telkens binnen de bedrijfstak van onderneming wisselen, lijkt dit een aantrekkelijke oplossing.

Intussen wordt het ideaal van de band met de onderneming hiermede losgelaten. Bovendien is het voor de ondernemers, wier onderneming goed gaat, niet aantrekkelijk om bedragen te moeten storten voor het *investeringsloon* van arbeiders van concurrenten, die minder floreren. Tenslotte zullen er altijd bedrijfstakken blijven, die economisch minder sterk staan en daardoor als gehele bedrijfstak weinig tot een *investeringsloon* kunnen bijdragen. De moeilijkheid, die wij reeds ontmoetten bij een verschil in behandeling van arbeiders in ondernemingen, die tot eenzelfde bedrijfstak behoren, herhaalt zich hier in andere vorm. Thans gaat het om de ongelijke behandeling van de arbeiders, die tot verschillende bedrijfstakken behoren, welke steekt. En die ongelijke behandeling kan zich zo gemakkelijk voordoen. Er zijn bijv. bedrijfstakken die meer *kapitaalintensief* en bedrijfstakken, die meer *loonintensief* zijn. Voor *kapitaalintensieve* bedrijfstakken, bij wie het arbeidsloon een relatief geringe factor in de kostprijs uitmaakt, is het heel wat gemakkelijker het *investeringsloon* op te brengen dan voor bedrijfstakken, die sterk *loonintensief* zijn.

* * *

Wil men de ongelijke behandeling tussen de arbeiders in de diverse bedrijfstakken opheffen dan zal men nog weer een stap verder moeten gaan. Dan moet voor een *nationaal fonds* worden gekozen ⁶⁾. Van de organisatie, die de voorstanders van bezitsvorming zich denken, is dan niet veel meer overgebleven. Allerlei bedrijfstakken als detailhandel, ambacht, landbouw enz. komen in het algemeen niet in aanmerking om aan het nationale fonds bij te dragen. Wanneer de desbetreffende arbeiders dan toch in het nationale fonds delen, dan wordt de quote van iedere arbeider wel erg gering.

De vraag voor welke van de drie vormen van organisatie men kiest heeft nog een belangrijke achtergrond, welke ik nog niet heb vermeld. Enerzijds staan zij, die, bij de toepassing van de bezitsvorming, uitsluitend de arbeiders van een bepaalde onderneming willen laten profiteren van bijzonder gunstige financiële resultaten, welke de onderneming heeft bereikt, ook wanneer die resultaten niet zijn te danken aan de prestatie der arbeiders, maar aan externe factoren, bijv. toevallige uitvoermogelijkheden. Hun sympathie gaat dus naar een organisatie per *onderneming*.

Daartegenover staan zij, die het onrechtvaardig achten wanneer op deze wijze de regel dat de arbeiders voor een

⁶⁾ Deze gedachte is uitgewerkt in een nota van A. Vermeulen over „Collectieve winstdeling en bezitsvorming”, als bijlage I opgenomen in het interimrapport van de Commissie Bezitsverdeling, 's-Gravenhage 1955, blz. 73.

gelijke prestatie een gelijk loon moeten ontvangen wordt verboden en aan de solidariteit wordt tekort gedaan. Met een systeem van werkclassificatie, merit-rating e.d. als grondslag menen zij dat gunstiger financiële resultaten, die niet aan de prestatie der arbeiders, maar aan externe factoren zijn te danken, aan alle arbeiders ten goede moeten komen ⁷⁾. Vandaar dat zij streven naar een *nationaal fonds*. Wat betreft de keuze der organisatie zal, om tot een beslissing te komen, eerst dit meningsverschil moeten worden weggeruimd.

Na dit beeld van mogelijke organisatievormen wordt het tijd aandacht te schenken aan enkele sociale, economische en praktische aspecten van het *investeringsloon*.

Sociale aspecten.

Bij de sociale aspecten rijst al dadelijk de vraag, of een regeling van het *investeringsloon vrijwillig* zou moeten zijn dan wel *verplicht* zou moeten worden gesteld. Van groot belang is daarbij hoe daarover in de kringen der werkgevers en arbeiders wordt gedacht. In Duitsland, waar zoveel meer over het *investeringsloon* te doen is dan in ons land, is men aan een verplichte regeling bepaald niet toe. De „Deutsche Gewerkschaftsbund” (D.G.B.), verreweg de grootste vakbond, voelt er niet voor ⁸⁾. De „Katholische Arbeiterbewegung” staat er sympathiek tegenover, maar heeft door haar zoveel geringere omvang veel minder invloed ⁹⁾. In Nederland heeft het C.S.W.V. in februari 1960 een rapport uitgebracht over „Bezitsvorming en industriële expansie”. Als onderschrift wordt uiteengezet, dat het is een rapport betreffende het verband tussen een bezitsvormingsbeleid en de financieringsbehoeften van de groeiende industrie. De aanhef van conclusie 26 luidt: „De vraag in hoeverre een op bezitsvorming in ruime kring gericht beleid een bijdrage kan leveren tot de problematiek van de industrie-financiering moet voorshands hoofdzakelijk in negatieve zin worden beantwoord” ¹⁰⁾. Aan arbeiderszijde zijn de opvattingen verdeeld. Het N.V.V. staat er lauw tegenover. De K.A.B. en het C.N.V. zijn voorstanders. De K.A.B. heeft in 1952 zelfs een commissierapport met een uitgewerkt voorstel gepubliceerd waarop ik boven reeds de aandacht vestigde.

Het is uit een en ander wel duidelijk dat het *investeringsloon* onvoldoende is ingeleefd om wettelijk te worden opgelegd. Een dergelijke wettelijke regeling zou bovendien bijzonder moeilijk zijn, al was het reeds omdat lang niet alle ondernemingen voor het toekennen van een *investeringsloon* in aanmerking komen. Het *investeringsloon* wordt vastgeknoopt aan de toepassing der zelffinanciering. Welnu, dit systeem van *kapitaalvorming* heeft zijn betekenis vooral in de grotere industriële ondernemingen. Bij een wettelijke regeling zouden dus tal van bedrijfstakken moeten worden uitgezonderd als daar zijn: kleinbedrijf, landbouw, bankwezen, verzekeringsmaatschappijen. Ook het gehele overheids personeel zou niet in aanmerking komen. Daarmede wordt de betekenis van het *investeringsloon*

⁷⁾ „De weg naar vrijheid”, Amsterdam 1951, blz. 43-45.

⁸⁾ De argumenten voor de afwijzende houding van de D.G.B. vindt men samengevat in „Eigentum in Arbeiterhand”, Sozialreferat der Abendländische Akademie, Verlag Neues Abendland, München 1954, blz. 229-232.

⁹⁾ T.a.p., blz. 220. Eenzelfde sympathie voor het *investeringsloon* kwam tot uitdrukking op de internationale conferentie van Europese christelijke arbeiders op 31 maart en 1 april 1960 in Konstanz, waarvan het verslag is te vinden in „Mitbestimmung und Miteigentum in Europa”, Verlag Rombach, Freiburg i. Br., 1960.

¹⁰⁾ Blz. 66.

voor de gehele arbeidsgroep als zodanig sterk ingeperkt. Men zou hoogstens een raamwet kunnen maken om aan de vrijwillige activiteit op dit gebied enige leiding te geven. Maar ook dan zullen vragen als: de definitie van winst, de quote aan investeringsloon, het bestuur van het fonds, de regeling der beleggingen enz., nog heel wat kopzorgen geven.

Besprekingen over een investeringsloon tussen werkgevers en arbeiders zullen het beste bij de onderhandelingen over een collectieve arbeidsovereenkomst kunnen worden gevoerd wegens het verband dat er bestaat tussen het investeringsloon en het consumptieloon. Daarbij is de kans niet gering dat het vaststellen van het investeringsloon een druk op het consumptieloon zal uitoefenen. Voor de arbeiders wordt daardoor de zaak minder aantrekkelijk. Ondanks al het schrijven en spreken over de huidige welvaart is er nog een grote categorie arbeiders, die een loon heeft dat slechts een minimale consumptie mogelijk maakt. En ook bij hen, die het wat beter hebben, is nog geen enthousiasme voor een investeringsloon te verwachten, daar het aanschaffen van duurzame gebruiksgoederen veel aantrekkelijker wordt gevonden. Voor een arbeider, die wat ver van zijn werk woont, is een bromfiets een grote attractie. En wat vergemakkelijkt het aanschaffen van een stofzuiger, een koelkast en een wasmachine niet het leven van de arbeidster? Ik begrijp het volkomen wanneer een arbeider aan een dergelijk duurzaam gebruiksgoed de voorkeur geeft boven het bezit van een of meer aandeltjes in een onderneming, welke dan bovendien wat hun waarde betreft door de wisselingen in de conjunctuur nog een onzeker bezit vormen.

Economische aspecten.

Het doorvoeren van een investeringsloon werpt ook economische problemen op. Zo rijst de vraag, of de ondernemers het investeringsloon in hun calculaties niet als kosten zullen opnemen. Zou dit tot een doorberekening in de prijzen leiden, dan rijzen de gevaren van prijsverhoging, stagnatie in de groei van het bedrijfsleven en het ontbreken van voldoende werkgelegenheid. Von Loesch citeert schrijvers die deze gang van zaken verwachten¹¹⁾. Het bewaken van het prijsniveau, dat toch al zulk een heksentoe is, zou dan een nog zwaardere taak worden, vooral wanneer werkgevers en arbeiders in bedrijfsegoïsme als producenten weinig oog zouden blijken te hebben voor de belangen der consumenten.

Een andere economische vraag. Het is de bedoeling dat het investeringsloon voor de uitbreiding der industriële financiering wordt gebruikt. Vandaar dat de mogelijkheid van consumptie van het bewuste bedrag voorlopig onmogelijk wordt gemaakt. Het wordt voor een bepaalde periode, bijv. twee jaar, geblokkeerd, zodat de rechtzeggende er niet vrij over kan beschikken. Maar wat gebeurt er nu na die periode? Dan bestaat helemaal geen zekerheid dat de rechtzeggende arbeider zijn bezit in de industriële sfeer zal laten. De voorstanders van bezitsvorming willen hem dan de gelegenheid geven zijn vermogensdeel eventueel voor consumptie te bestemmen. Maar daarmee wordt het dan weer aan de industriële financiering onttrokken hetgeen strijdt met de aanvankelijke opzet dat het investeringsloon zou medewerken aan de industriële behoefte aan kapitaal.

Deze mogelijkheid maakt voor de ondernemers het perspectief van een investeringsloon minder aantrekkelijk.

¹¹⁾ T.a.p., blz. 33-35.

Daar komt nog bij dat de natuurlijke vrijheidsdrang van de ondernemer hem er toch nog al eens van zal weerhouden om voor zijn kapitaalvoorziening een beroep te doen op een fonds, waarin ook de arbeidersvertegenwoordigers hun woordje meespreken. Menige ondernemer zal aan financiering door een bankinstelling de voorkeur geven. Zou dit de gang van zaken zijn, dan zouden vooral de minder goede risico's bij de fondsen terecht komen.

Een economische complicatie schept ook de te voeren conjunctuurpolitiek. De omvang der investering is voor de ontwikkeling der conjunctuur van grote betekenis. Een hoger investeringsloon betekent een groter kapitaal aanbod. Een lager investeringsloon doet het kapitaal aanbod afnemen. Het zal niet eenvoudig zijn om het investeringsloon in de conjunctuurpolitiek op de juiste wijze te hanteren.

Er zijn dus nog tal van economische vragen, die een nader onderzoek nodig maken.

Praktische aspecten.

Daarnaast zullen ook allerlei meer praktische oplossingen moeten worden gevonden. Hoelang moet de blokkeringsperiode duren? Door de periode *te kort* te nemen wordt het gevaar van een te snelle en te grote consumptie opgeroepen. Neemt men de periode *te lang* dan neemt de animo van de arbeider voor het investeringsloon te veel af. Hier zal dus een tussenweg moeten worden gevonden. Häussler en Von Nell-Breuning bevelen in hun reeds genoemde plannen een periode van slechts 18 maanden aan; Hinkel suggereert 2 - 5 jaar.

Verskillende Duitse schrijvers hebben zich nader uitgelaten over de vraag aan welke orde van bedragen men bij het toekennen van een investeringsloon moet denken. Winterstein denkt aan 0,05 Mark per uur, aan 104 Mark per jaar en voor de gezamenlijk deelnemende arbeiders aan een vermogensvermeerdering van 1,56 mrd. Mark per jaar¹²⁾. Von Loesch komt tot maximaal 5 à 6 pCt. van het loon. Von Nell-Breuning en Pass suggereren de helft van het nieuw gevormde kapitaal voor het investeringsloon te bestemmen. In het geschrift van de K.A.B. worden twee cijfers genoemd: eerst 6 pCt. van het jaarloon¹³⁾ en even later de mogelijkheid dat het thans bestaande systeem van directe winstdeling in die zin wordt uitgebreid dat het thans geldende maximum van 4 pCt. van het jaarloon (twee weken loon) mag worden overschreden tot bijv. 16 pCt. (acht weken loon)¹⁴⁾. Uit deze verschillen blijkt reeds hoe moeilijk het is tot overeenstemming te komen inzake het bedrag dat voor het investeringsloon zou moeten worden bestemd.

Het bezwaar dat de arbeider door een investeringsloon aan een bepaalde onderneming zou worden gebonden, hetwelk nog wel eens wordt vermeld, lijkt mij niet onoverkomelijk wanneer zijn rechten bij vertrek voldoende veilig worden gesteld.

Samenvattende kom ik tot de conclusie dat er, zowel uit een oogpunt van rechtvaardigheid als ter voorkoming van een te grote consumptie en ter bevordering van een betere vermogensverdeling, belangrijke principiële voordelen aan een systeem van een investeringsloon zijn verbonden. Daartegenover staan allerlei sociale, economische en praktische bezwaren, welke de doorvoering ernstig bemoeilijken. Men mag daarom van het systeem van het investeringsloon, althans voorlopig, geen grote verwachtingen hebben.

¹²⁾ 's-Gravenhage.

Mr. Dr. A. A. VAN RHIJN.

¹³⁾ T.a.p., blz. 59. ¹⁴⁾ Blz. 33. ¹⁵⁾ Blz. 35.

Preventief en sedatief

Twee studies, belangrijk zowel door wat er in is te lezen als door wat er achter staat, noden tot nadere beschouwing. De eerste is getiteld: „Verslaggeving, verantwoording en voorlichting door de besturen van naamloze vennootschappen”. Het is een rapport van de Commissie Jaarverslaggeving, ingesteld door de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden ¹⁾, uitgebracht in juli 1962 en door de Raad gepubliceerd op 13 september 1962. De tweede studie heet „Open ondernemerschap”; zij is afkomstig van een commissie ingesteld door de Prof. Mr. B. M. Teldersstichting, het liberale studiecentrum, en kwam op 4 oktober 1962 in de openbaarheid.

Beide studies passen in de discussie over de herziening van het vennootschapsrecht. Drie grote zuilen in onze nationale samenleving hebben hun wensen en aanbevelingen op dit punt eerder gepubliceerd ²⁾. De regering heeft een staatscommissie inzake de herziening van het ondernemingsrecht ingesteld, die op 20 juli 1960 is geïnstalleerd. Bij deze gelegenheid vroeg de Minister van Justitie in het bijzonder de aandacht voor de publieke verantwoording door vennootschappen; hij zeide hieromtrent zelfs een interimrapport te verwachten, gezien de belangrijke rol die vooral de grote ondernemingen in het economisch leven van het land spelen. De krantelezer ziet dit feit weerspiegeld in de uitvoerige weergave van de jaarverslagen en de jaarstukken van de grote ondernemingen, vooral in de zgn. landelijke dagbladen met hun ruime verspreiding merendeels in de relatief beperkte leidende kringen op verschillende gebieden.

Tot goed begrip diene, dat men tegenwoordig meer en meer onderscheid maakt tussen enerzijds de vennootschap als een concrete vorm van de rechtsbetrekkingen tussen de aandeelhouders en de organen van de vennootschap en anderzijds de onderneming als de organisatorische eenheid van kapitaal, arbeid en „management”, zoals het rapport over de verslaggeving aangeeft. Overigens zij nog opgemerkt, dat dit rapport, dat ongeveer drie weken eerder werd gepubliceerd dan de studie „Open ondernemerschap”, als een uitwerking en verlengstuk daarvan inzake de verslaggeving en verantwoording is te beschouwen. De commissie van de Teldersstichting behandelde nog tal van andere facetten van het ondernemingswezen en het vennootschapsrecht, zoals plaats van de onderneming in de samenleving, de formele en de materiële positie van de werknemers, de functie van commissarissen, de fiscale aanspraken, het enquêterecht, alsmede de verslaggeving. Inzake dit laatste punt vinden wij een vergaande overeenstemming tussen beide studies, doch ook een enkel verschil, bijv. betreffende eventuele wetswijziging.

¹⁾ In de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden werken samen: het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, het Centraal Sociaal Wergevers-Verbond, het Nederlands Katholiek Werkgevers Verbond en het Verbond van Protestants-Christelijke Werkgevers in Nederland. Men mag aannemen, dat op het gespecialiseerde terrein van de verslaggeving een gemeenschappelijke visie is ontwikkeld, dus dat er hieromtrent geen afwijkende zuilenvisies bestaan.

²⁾ De (socialistische) Dr. Wiardi Beckman Stichting, het Christelijk Nationaal Vakverbond en de voorstellen uit r.k. kring.

Een vergelijking van beide rapporten op enkele hoofdpunten levert het nevenstaande resultaat op.

Op het punt van goede verslaggeving aan de aandeelhouders is de overeenstemming tussen beide rapporten wel het sterkst, alsmede in hún afwijzing van een vennootschapskamer, die inzake de verslaggeving een bepaalde taak zou krijgen. De Teldersstichting wenst, dat ook de potentiële aandeelhouders inzicht in de rentabiliteit van de vennootschap zullen krijgen. De Raad ziet in deze verslaggeving een verantwoording aan de aandeelhouders; hij legt bovendien sterk de nadruk op de wenselijkheid van voorlichting in cijfers en woorden aan het publiek in het algemeen, met inbegrip van de werknemers. Op blz. 10 somt het Raadsrapport onderstaande factoren op voor de toegenomen behoefte van de maatschappij aan informatie omtrent ondernemingen.

Redenen voor informatie.

1. de uiterlijk spectaculaire ontwikkeling en groei van tal van ondernemingen, die de belangstelling prikkelen voor „wat daarbinnen gebeurt”, terwijl tegelijkertijd een zich op een of andere manier betrokken gevoelen bij hetgeen ondernemingen plaatselijk, regionaal of zelfs landelijk doen, zich manifesteert;

2. de met de vergroting van de materiële welvaart en met de ontwikkeling van het onderwijs samenhangende emancipatie van belangrijke groepen, die o.m. leidt tot de behoefte aan een zelfstandige oordeelvorming omtrent een toenemend aantal maatschappelijke verschijnselen;

3. de toegenomen betekenis van in de eerste plaats de pers, maar ook andere communicatiemediën voor de oordeelvorming van het publiek;

4. de politieke belangstelling voor het economisch leven, zich steeds meer uitend bij de volksvertegenwoordiging, leiders van belangengroepen en in samenhang daarmee bij de vertegenwoordigers van de publiciteitsmedia.

Wij menen, dat hierbij twee opmerkingen passen:

ten eerste, dat het Raadsrapport de zaak duidelijker had kunnen stellen door verwijzing naar het feit, dat een steeds groter deel van de bevolking direct en indirect zijn brood dank zij de industrie verdient en anderzijds zijn behoeftebevrediging en welvaart dankt aan een groter verbruik van industriële producten. Kort gezegd: wij leven en varen wel in een steeds meer geprononceerde „industriële Gesellschaft”. Zo'n samenleving wil omtrent een zo belangrijke bestaansbron meer weten en zeker zijn van goed beheer daarvan, met een tendentie, voortvloeiend uit een der belangrijkste menselijke drijfveren, nl. zelfbehoud, om er toezicht en invloed op uit te oefenen;

ten tweede, waarbij wij vooral de derde van de in het Raadsrapport opgesomde factoren in gedachten hebben: reeds tijdens de afgelopen oorlog werd, geheel los van de bestaande omstandigheden, in kringen van financiële en economische redacteuren van dagbladen en van de periodieke pers gesproken over de wenselijkheid om na de oorlog naast en zo nodig met bekorting van de plaatsruimte besteed aan de voorheen nogal gedetailleerde overzichten van jaarverslagen van ondernemingen en balansanalyses, meer werk en plaatsruimte te besteden aan meer

RAAD VAN WERKGEVERS Bonden

Inhoud:

algemene beschouwingen en gedetailleerde technische aanbevelingen inzake verslaggeving van n.v.'s

Doel:

herziening en nieuwe aanbevelingen (gezien de ontwikkeling sedert de voorzichtige aanpak van het vraagstuk der verslaggeving in het rapport „Het Jaarverslag” (1955) van een dergelijke commissie als de onderhavige) voor *industriële* ondernemingen inzake jaarverslagen zowel ter verantwoording aan aandeelhouders als ter voorlichting van de werknemers en het publiek

Standpunt en gewenste hervormingen:

- geen vennootschapskamer voor toezicht op verslaggeving;
- eventuele nieuwe wettelijke voorschriften moeten hetzelfde globale karakter hebben als de huidige voorschriften;
- eventuele voorschriften bij de wet en niet bij A.M.v.B.

Aanbevelingen:

a. gedetailleerde aanbevelingen van balanstechische en bedrijfseconomische aard op een aantal punten voor de verslaggeving aan *aandeelhouders*, zoals bijv. de waarderingsgrondslagen voor de samenstelling van de balans en de winst- en verliesrekening, zoveel mogelijk met vermelding van de omzet; voor het verslag van het bestuur (inclusief visie op de toekomst); voor de accountantsverklaring en voor het preadvies van commissarissen

b. voor de informatie van het *publiek* inzake

- ontwikkeling rentabiliteit
- invloed van de onderneming op de werkgelegenheid
- de automatisering
- het werk der onderneming op economisch en sociaal terrein

c. voor een *wetgeving* in die voege dat de huidige ontwikkeling van de verslaggeving in vrijheid open blijft, omdat een gedetailleerde wetgeving verstarring zou brengen.

algemene economische informatie en commentaar, alsmede aan bedrijfstakken, gezien in het kader van de volksen- en wereldhuishouding. De jaarverslagen zouden daarvoor een van de bronnen zijn. De beantwoording van de interessante vraag, hoe het daarmee thans staat, valt echter buiten ons onderwerp (de verslaggeving), ofschoon de jaarverslagen een der belangrijke bronnen voor die meer algemene economische informatie en beschouwingen vormen.

Twee fronten.

In het rapport van de Raad en wat minder sterk in het rapport van de Teldersstichting vindt men een front maken naar twee kanten. Het sterkst geschiedt dat naar links, hier te verstaan als de strevingen en de voorstellen betreffende een verdergaande controle en regeling van het ondernemingswezen door de overheid. Men vindt die in de bestaande rapporten van socialistische, protestants-christelijke en katholieke zijde en mogelijk in het komende rapport van de thans aan het werk zijnde staatscommissie inzake herziening van het ondernemings- en vennootschapsrecht. Die wensen, strevingen en voorstellen betreffen onder meer de verslaggeving en de verantwoording.

Minder duidelijk tekent zich in het rapport van de Teldersstichting het front naar rechts af, d.w.z. tegen de op het stuk van verslaggeving en informatie aan aandeelhouders en het publiek „achtergebleven” ondernemingen.

TELDERSSTICHTING

analyse, standpuntbepaling en aanbevelingen inzake de positie van de onderneming en de vennootschap in onze samenleving

concrete voorstellen en aanbevelingen om de ondernemer zoveel mogelijk zelfstandige verantwoordelijkheid te laten, echter met ruime openheid tegenover werknemers en de (potentiële) aandeelhouders;

inzake verslaggeving, dat alle aandeelhouders en waar nodig potentiële aandeelhouders, alsmede obligatiehouders een helder beeld kunnen krijgen van de vermogenspositie en de rentabiliteit van de vennootschap, met bescherming van de geheimhouding van gegevens die voor de concurrentie van belang zijn

- geen vennootschapskamer;
- alleen publikatieplicht voor open vennootschappen;
- wettelijke voorschriften en niet bij A.M.v.B.;
- invoering van wettelijke voorschriften overeenkomende met de bestaande gebruiken bij een aantal grote vennootschappen;
- eisen inzake indeling van jaarstukken gelijk voor alle n.v.'s;
- geen wettelijk verplichte publikatie van de omzet (vergelijk hiermede de aanbevelingen van de Raad!)

tonen van de werkelijke bedrijfseconomische winst; meer communicatie, o.a. via de ondernemingsraad; controle op naleving van de voorschriften door de accountant en in de open vennootschap door een registeraccountant.

Het Raadsrapport is hieromtrent wel zeer duidelijk, zoals het volgende citaat (blz. 10/11) toont:

„De belangstelling van de buitenwereld vloeit voor een deel ook voort uit zekere gevoelens van onbehagen of wellicht zelfs van wantrouwen in de ondernemers. Dat onbehagen blijkt veelal uit te monden in de telkens weer opduikende idee dat in het algemeen de ondernemers zoveel macht hebben, dat zij vrij en naar eigen goeddunken kunnen spelen met de belangen van de volkshuishouding, resp. met die van de verschillende groepen. Het feit, dat dergelijke opvattingen in de buitenwereld over de ondernemers bestaan, is voor het onderhavige onderwerp belangrijker dan de vraag of zij gefundeerd zijn. Waar het thans om gaat, is dat zij door geheimzinnigheid of door een terughoudendheid, die voor geheimzinnigheid wordt aangezien, eerder worden aangewakkerd dan bestreden. De ervaring heeft geleerd dat op vele gebieden openhartigheid een van de goede middelen tegen op onbekendheid gebaseerd wantrouwen is.

Natuurlijk zijn er grenzen aan hetgeen openbaar gemaakt kan worden. De ondernemingsleiding zal voortdurend het nut van de openbaarheid en de belangen van de onderneming c.q. de naamloze vennootschap tegen elkaar moeten afwegen. De indruk bestaat, dat op dit gebied echter een verdere ontwikkeling mogelijk en noodzakelijk is.

In nog te ruime kring voelt men in beginsel niet voor openbaarheid en gaat men daartoe slechts over wanneer men er niet meer onder uit kan. Een proces van verbetering is onmiskenbaar gaande; verschillende ondernemers helpen door een toenemende openhartigheid het inzicht te vergroten en het vertrouwen van het publiek te schragen, niet alleen in hun eigen onderneming, maar ook in het ondernemingsleven als geheel.

De Commissie beveelt dan ook aan, dat de aandacht van de besturen van naamloze vennootschappen in belangrijker mate wordt gericht op de wenselijkheid van een zo groot mogelijke openhartigheid omtrent het gebeuren in de onderneming”.

Wij weten door berichten en verslagen in de landelijke dagbladen, in de periodieke organen van ondernemersorganisaties en in de personeelsbladen van grote ondernemingen, dat de leiders van de laatste, voorbeelden van goede voorlichting geven ³⁾. De kopstukken van de werkgeversverbonden wekken telkens weer hun achterban op tot zulke voorlichting, die met passende daden blijk moet geven van besef bij de ondernemers van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, voortspuitende uit de maatschappelijke betekenis van de ondernemers ⁴⁾. Dan is er minder grond voor wettelijke regelingen. Tevens kunnen die kopstukken met een zeker recht tegen de voorstanders van zulke wettelijke regelingen zeggen: in de ondernemerswereld is een ontwikkeling in de richting van meer openheid gaande. Het bovenvermelde citaat uit het Raadsrapport toont, dat er reden is om de achterban tot een sneller tempo in deze ontwikkeling aan te zetten.

Verzwegen woorden.

De verslaggeving en de voorlichting door ondernemingen is verbeterd, maar is nog voor verdere verbetering vatbaar. Vooral de lezing van het algemene eerste gedeelte van het rapport van de Raad deed bij ons de gedachte rijzen, dat de beoogde voorlichting aan het publiek voor een belangrijk deel neerkomt op public relations-activiteit. Deze woorden zijn strikt vermeden. Waarom? De leden van de commissies, die het rapport van de Raad en de studie van de Teldersstichting tot stand hebben gebracht, kennen die Engelse woorden zeker wel. Vreesden zij, dat de lezers van de rapporten of van de uittreksels in de dagbladen of in de periodieke pers die woorden niet zouden kennen? Of verkeerd zouden opvatten? Omdat de woorden public relations niet de goede bedoelingen van de samenstellers van de rapporten zouden kunnen weergeven? Laten wij ons niet in verdere gissingen verdiepen, doch alleen onder de aandacht brengen, dat het Nederlands Genootschap voor Public Relations, dat ongeveer 130 merendeels vooraanstaande public relations-leiders van de overheid, van instellingen van openbaar nut en van grote ondernemingen omvat, public relations definieert als: „het — hoofdzakelijk door voorlichting — stelselmatig bevorderen van goede verhoudingen met die groepen van mensen, van wier oordeel men als organisatie afhankelijk is”. Het komt ons voor, dat dit ook de achtergrond is van het Raadsrapport en voor een belangrijk deel ook van de studie van de Teldersstichting.

Bekijken we deze achtergrond nog nauwlettender, dan doen we goed van de opvatting over public relations van het British Institute of Public Relations kennis te nemen, nl.: „Public relations is the deliberate, planned and sustain-

³⁾ Zie: „Philips Koerier” van 1 april 1961: de afscheidsrede van Ir. P. F. S. Otten als president van de N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken in de algemene vergadering op 29 maart 1961.

⁴⁾ Zie bijv.: „De Onderneming” van 4 juli 1959: de rede van de voorzitter van de Algemene Werkgevers Vereniging bij het 40-jarig bestaan.

ed effort to establish and maintain mutual understanding between an organisation and its public”. Hierbij ligt de nadruk op (wat schrijver dezes een zeer belangrijk punt acht) het wederkerig begrip, nl. van en vóór de onderneming bij de daarbij betrokken publieksgroepen, die men zeker niet te nauw moet trekken, en anderzijds begrip voor deze groepen bij de leiding van de onderneming. De samenstellers van het Raadsrapport beseffen het belang van deze wederkerigheid heel goed, zoals het citaat bewijst. Overigens hebben kopstukken van werkgeversorganisaties wel eens duidelijker dan in de studies van de Raad en van de Teldersstichting betoogd, dat goede voorlichting moet zijn gebaseerd op goed werk. Dit wil zeggen, dat bij het winststreven voldoende rekening moet worden gehouden met de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de ondernemingen. Anders gezegd, met het maatschappelijk belang zoals de bij de ondernemingen direct of indirect betrokkenen dat opvatten.

Inhoud public relations.

Public relations-werk omvat daarom:

1. de ondernemingsleiding op de hoogte houden van stromingen in de publieksgroepen, waarbij de onderneming direct of indirect of potentieel is betrokken; tevens kan de leiding op wenselijk geachte stappen opmerksaam worden gemaakt, bijv. bepaalde maatregelen of publikaties;
2. zich een denkbeeld vormen van de vermoedelijke reacties van de publieksgroepen op maatregelen, waartoe de leiding het initiatief heeft genomen, en de leiding op die vermoedelijke reacties attenderen;
3. medewerken om de door de leiding genomen besluiten zodanig te formuleren en vervolgens te publiceren, op zodanige tijd en met zodanige communicatiemiddelen dat het beste begrip van en voor de genomen beslissingen wordt gewekt;
4. een educatieve taak ten aanzien van allen, die de onderneming representeren, om door hun gedrag en uitingen begrip van en voor de onderneming te doen ontstaan en te handhaven. Immers, de mooiste jaarverslaggeving van een melkinrichting verliest alle effect voor een groter groepje mensen dan men meestal denkt, door een paar onhebbelijkheden van een melkbezorger, waarover een huisvrouw met burens, kennissen en vriendinnen zo een en ander heeft te bepraten.

Public relations omvat meer kringen (publieksgroepen) en veel meer benaderingswijzen dan de verslaggeving van een onderneming. Die verslaggeving is één facet van de voorlichting aan het publiek. De Raadscommissie begreep dat wel, zoals blijkt uit het volgende citaat (blz. 12 van het rapport):

„Men dient zich daarbij te realiseren, dat de behoefte aan informatie bij het publiek anders gericht is dan die van de aandeelhouders. Het publiek zal vooral geïnteresseerd zijn in onderwerpen als de ontwikkeling van de rentabiliteit, de invloed van de onderneming op de werkgelegenheid op korte en op lange

WALTHER

snel en solide

KOLLER & VAN OS

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage -
Breda - Utrecht - Arnhem - Leeuwarden

termijn, de mogelijkheden van de onderneming zich in de markt te handhaven, c.q. te expanderen, de mogelijkheden en de mate van verdergaande automatisering, de werkwijze van de ondernemer op economisch en sociaal terrein. Met name het sociaal beleid komt in toenemende mate in de publieke belangstelling. Ook problemen van meer technische aard, die van invloed kunnen zijn op de omgeving, kunnen daarbij aan de orde komen⁵⁾.

Wat betreft de uitbreiding tot wederkerige communicatie, teneinde te komen tot wederkerig begrip, spreekt de Teldersstichting zich uit voor een geleidelijk opvoering van het gesprek in de ondernemingsraad; maar overigens zegt het rapport omtrent wederkerige communicatie niet veel. Het kost blijkbaar reeds enige moeite om de inzake de verslaggeving aan aandeelhouders en de voorlichting aan het publiek achtergebleven achterban van de ondernemers tot grotere openheid aan te zetten; daarom komen beide studies blijkbaar uit tactische overwegingen niet toe aan de belangrijke kwestie: welke benadering vanwege de ondernemers wenst de *maatschappij* om de knuppel van overheidsregeling inzake verslaggeving enz. zoveel mogelijk in de zak te laten? Wij missen een schets van dit ruime kader, waarin men de verslaggeving en de voorlichting moet zien. Zeker in het rapport van de Teldersstichting is dat ontbreken een gemis, ja, men is geneigd te zeggen, dat het gemis een gebrek is.

De Teldersstichting zegt op blz. 314: „Naar onze stellige overtuiging heeft de „publieke opinie” als zodanig geen recht op voorlichting ten aanzien van de vermogenspositie en financiële resultaten van individuele n.v.'s” en „Wie recht wil kunnen doen gelden op voorlichting, moet een aanwijsbaar belang hebben, zoals bijv. de aandeelhouder”. De commissie heeft zich niet afgevraagd of de n.v. zelve bij die voorlichting belang kan hebben. Over de veel ruimere voorlichting, waarvan het Raadsrapport op de hiervoren geciteerde blz. 12 een omschrijving geeft en op de blz. 10/11 het *nut* aantoon, zegt de Teldersstichting niets. En dat in een studie, getiteld „Open ondernemerschap” en in een tijd, waarin nog onlangs, op 10 november, een directielid van een onzer grootste ondernemingen in de conferentie van de Federatie van Junior Kamers in Nederland constateerde, dat er een nauw verband bestaat tussen de institutionalisering van onze maatschappij en de toenemende betekenis van de public relations voor de onderneming. In dezelfde conferentie betoogde een hoogleraar te Rotterdam, dat de actieve medewerking van de ondernemers nodig is om het bestaande gebrek aan communicatie tussen ondernemer en maatschappij op te heffen.

Amerikaanse wetgeving lokte public relations uit.

Leerzaam zijn de resultaten van een recent onderzoek in de Verenigde Staten. Aan een overzicht ⁵⁾ hiervan ontlenen wij:

„Columbia's School of General Studies polled 253 corporation presidents, asking if the executive in charge of the company's public relations was on the corporate policy team. Thirty-nine per cent answered yes. Other replies were that public relations was recognised as a top policy matter. What has given public

relations its great impetus in the United States of recent years undoubtedly is and was brought out by the survey that the Federal and State Government have enacted a number of regulatory measures which make it imperative that most firms seek the services of a public relations counsel. Although it appears that only about 40 per cent of all corporations put the public relations man on the top policy team, 77 per cent of the companies said that public relations executive had access to top management policy discussions. In 34 per cent of the companies answering, the executive in charge of public relations is a vice-president. *The growth of government regulation and the complexity of all business relations with public officials at all levels was given by most company presidents as the main reason for building up their public relations staffs*”.

Wij moeten hierbij niet vergeten, dat er nog andere redenen zijn voor public relations-activiteiten, nl. het wederzijds begrip in de betrekkingen met het personeel, de aandeelhouders, de leveranciers, de afnemers (grote en kleine, grossiers en detaillisten) en nog andere publieksgroepen die voor de onderneming direct of indirect van belang zijn, bijv. het onderwijs. Niet voor niets vertelt een grote onderneming hier te lande per advertentie in studentenbladen een en ander omtrent haar werkzaamheden; afgestudeerden kunnen zich bij sollicitatieplannen onbewust door zulke mededelingen laten leiden. Intussen, de Amerikaanse enquête heeft toch wel een zeer opmerkelijk resultaat opgeleverd. Op de vraag: kan public relations overheidsingrijpen verhinderen of sterk afremmen, zou men op grond van bovenstaand citaat „neen” moeten antwoorden, te meer indien men bedenkt, dat in de Verenigde Staten als het ware de oorsprong van de moderne public relations ligt, waar public relations zeker al dertig à veertig jaren intensief worden bedreven, waar volgens een schatting van enkele jaren geleden ongeveer 100.000 beoefenaars hun beste krachten gaven en waaraan het bedrijfsleven toen ongeveer \$ 2 mrd. per jaar besteedde. Op de vraag: „Kan public relations overheidsingrijpen beperken?” lijkt het juiste antwoord te zijn: mogelijk, maar eerder de nadelige kanten daarvan verzachten.

Samenvatting.

In Nederland ziet de voorhoede van de ondernemers, d.w.z. de grote ondernemingen en de kopstukken van de ondernemersorganisaties, in verslaggeving aan aandeelhouders en aan voorlichting aan het publiek — naast het streven om door overleg en nauwkeurige afweging van verschillende belangen om tot optimale betrekkingen met personeel, kapitaalverschaffers, leveranciers en afnemers te komen — een zekere *preventieve* activiteit tegen verdergaande overheidsregelingen. In de Verenigde Staten zien de leiders van de grote ondernemingen blijkens de enquête van Columbia de public relations en de opnemings of het betrekken van de public relations-functionarissen in de hoogste leiding als een noodzaak in verband met de bestaande wetgeving en de daaruit voortvloeiende betrekkingen tussen enerzijds de hogere en de lagere overheid en anderzijds het zakenleven. Public relations is daar op dat punt blijkbaar een *sedatieve* activiteit.

⁵⁾ In: „World's Press News” van 14 september 1962.

De eigendomsverhoudingen in Nederland

Een feitelijke analyse

(I)

Inleiding.

Elke analyse van de feitelijke eigendomsverhoudingen kan niet anders dan gebrekkig zijn. Wij zijn van het vermogensbezit veel minder goed op de hoogte dan van het inkomen, dat jaarlijks in handen van ruim 4,5 miljoen Nederlanders vloeit. Bovendien is het aanwezige statistische materiaal over de vermogenssituatie minder betrouwbaar dan dat betreffende het inkomen. Voor deze onvolledige en ook minder betrouwbare statistische informatie zijn verschillende redenen aan te voeren ¹⁾.

1. De vermogensgegevens zijn vooral van gewicht met het oog op de bestudering van structurele problemen. Deze vraagstukken blijven vergeleken met de beleidsproblemen op korte termijn steeds enigszins op de achtergrond. De aandacht voor de dagelijkse ontwikkeling stimuleert het onderzoek naar de gegevens over het inkomen. De behoefte hieraan is groter dan de behoefte aan informatie over de evolutie in de vermogenssfeer.

2. Het achterhalen van gegevens betreffende het vermogen is ontegenzeggelijk moeilijker dan het statistische opsporingswerk naar de inkomensontwikkeling. De inkomens lenen zich namelijk zonder meer voor statistische waarneming. Bij het vermogensonderzoek stuiten de onderzoekers daarentegen op een tweetal niet gemakkelijk te overwinnen hinderpalen. In de eerste plaats is het vrijwel uitgesloten, dat een volledige registratie van vermogensobjecten ter beschikking staat. In de tweede plaats biedt de juiste waardering van het vermogensbezit grote moeilijkheden. Een en ander dwingt tot vaak zeer ruwe schattingen.

3. De belastingdienst, de voornaamste bron van informatie voor de statisticus, is veel meer bij het inkomen geïnteresseerd dan bij het vermogen. Men hoeft geen inkomstenbelasting te betalen indien het zuiver inkomen beneden het belastbaar minimum blijft (voor ongehuwden momenteel f. 1.950, voor gehuwden f. 2.700). De belastingvrije som bij de vermogensbelasting bedraagt thans f. 22.500 voor vrijgezellen en f. 30.000 voor een gehuwde belastingplichtige. Voor ieder kind, waarvoor de belastingplichtige aanspraak heeft op kinderaftek, wordt de belastingvrije som verhoogd met f. 7.500. De belastingvrije som wordt voorts nog verhoogd met f. 20.000 voor belastingplichtigen, die de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt. De genoemde belastingvrije vermogensgrenzen hebben uiteraard tot gevolg dat de statistiek betreffende het vermogen van natuurlijke personen een betrekkelijk onvolledig beeld geeft van de werkelijke situatie.

Enkele vermogenstotalen.

In het geheel der vermogensverhoudingen kunnen wij verschillende vermogenstotalen onderscheiden.

Onder het nationale vermogen verstaan wij de waarde van alle in Nederland aanwezige gebouwen, machines, vervoermiddelen en andere vaste activa, voorts de waarde van de bos- en cultuurgrond, voorraden, veestapel, wegen, bruggen en kanalen. Tenslotte moeten wij daar nog bij-

voegen (of aftrekken) het saldo van de vorderingen op en de schulden aan het buitenland.

In 1958 bereikte het aldus bepaalde nationale vermogen een waarde van ruim f. 158 mrd. Aan deze uitkomst van de vermogenstelling mogen wij beslist niet de eis stellen van volledige exactheid of betrouwbaarheid. Schattingen hebben een tamelijk grote rol gespeeld. Ofschoon deze op zo reëel mogelijke basis zijn verricht, kan dit uiteraard niet verhinderen dat het verkregen resultaat met een behoorlijke foutenmarge moet worden benaderd.

Het genoemde bedrag is voorts geen zuivere weerspiegeling van onze nationale rijkdommen. Tot het nationale vermogen zijn bijv. niet gerekend de bodemschatten, de waarde van immateriële activa, kazernes, gebouwen van historische waarde, monumenten, schilderijen en andere kunstvoorwerpen in musea. Ook bleven de duurzame consumptiegoederen in handen van gezinnen geheel buiten beschouwing. Omdat een groot deel van de woningen bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd, is de gehele woningvoorraad wel in het nationale vermogen begrepen. Tabel I geeft een beeld van de samenstelling van het nationale vermogen in 1958.

TABEL I.

Samenstelling van het nationale vermogen in 1958

Vermogensobject	Waarde in mrd. guldens	In pCt.
Cultuur- en bosgrond	17,1	10,8
Voorraden en onderhanden werk a) ...	12,2	7,7
Veestapel	3,0	1,9
Kapitaalgoederen van bedrijven b) ...	54,4	34,4
Woningen	36,5	23,1
Kapitaalgoederen van de overheid c) ...	17,2	10,9
Saldo vorderingen op en schulden aan het buitenland	17,7	11,2
Totaal nationale vermogen	158,1	100

a) Hieronder zijn begrepen de grondstof- en handelsvoorraden, de bosopstand en het onderhanden werk exclusief het onderhanden werk bouwnijverheid. Dit laatste is opgenomen onder de post woningen.

b) Inclusief de kapitaalgoederen van de overheidsbedrijven.

c) Als kapitaalgoederen van de overheid zijn slechts aangemerkt, die goederen welke bestemd zijn voor de burgerlijke overheidsdienst en voor het openbaar en gesubsidieerd onderwijs.

Bron: „Statistische en Econometrische Onderzoekingen”, 3e kwartaal 1960.

Een tweede vermogenstotaal betreft het vermogen, dat in handen is van onpersoonlijke organen en instellingen. Van Cleeff heeft dit het orgaanvermogen genoemd ²⁾. Onder deze organen neemt de overheid een belangrijke plaats in. Als onpersoonlijke eigendomsorganen kunnen verder worden aangemerkt verenigingen, stichtingen, instellingen, coöperaties, sociale fondsen, naamloze vennootschappen enz.

Over welk vermogenstotaal het in deze gaat, is onbekend. Uit de staatsbalans per 31 december 1961 blijkt, dat het overheidsvermogen negatief is. De schulden overtreffen de bezittingen met f. 4,6 mrd. (zie de Miljoenennota 1963, bijlage 10).

De statistiek der naamloze vennootschappen kan ons enigszins inlichten over het vermogensbezit van deze cate-

¹⁾ Vgl. „Statistische en Econometrische Onderzoekingen”, 3e kwartaal 1960, blz. 101.

²⁾ Ed. van Cleeff: „Sociaal-Economische Ordening”, Arnhem 1947, blz. 343.

gorie ondernemingen. De betreffende statistiek omvat alleen de n.v.'s met een gestort kapitaal van minimaal f. 100.000. Deze vennootschappen vertegenwoordigen ongeveer 30 pCt. van het totale aantal, doch tevens bijna 95 pCt. van het totale gestorte kapitaal. In 1958 bedroeg het zuivere vermogen van ca. 80 pCt. van de n.v.'s met minstens f. 100.000 gestort kapitaal ongeveer f. 29 mrd.

Wij moeten er van af zien om ten aanzien van de overige onpersoonlijke organen gegevens te vermelden. Dit zou een vrij uitgebreid onderzoek vergen en vermoedelijk zou het resultaat daarvan vrij mager zijn. Wij zijn in Nederland op het punt van de vermogensinformatie niet verwend. Ter beschikking staat een globale schets van het nationale vermogen, de staatsbalans geeft een indicatie van de vermogenspositie van de overheid, enkele meer speciale statistische publikaties belichten het vermogensbezit in sommige sectoren en tenslotte biedt de statistiek over de vermogensverdeling van natuurlijke personen een overigens vrij gebrekkelijk beeld van de rijkdommen in handen van individuen. Met een variant op een bekend en veel gebruikt Shakespeare-citaat moeten wij spijtig vaststellen: „De rest is duisternis”³⁾.

Het vermogensbezit van natuurlijke personen.

In het nu volgende beperken wij ons tot het derde vermogenstotaal, dat wij in het geheel der vermogensverhoudingen kunnen onderscheiden, namelijk het vermogensbezit van natuurlijke personen. Onze analyse steunt voornamelijk op de desbetreffende C.B.S.-statistieken en omvat de jaren 1958/1959/1960⁴⁾.

Na hetgeen hierover reeds is opgemerkt, zal het duidelijk zijn dat deze statistieken geen afgerond beeld verschaffen van de werkelijke bezitsverhoudingen. De informatie die wij uit het C.B.S.-materiaal kunnen afleiden, hebben in feite slechts betekenis voor het vermogensbezit boven f. 50.000⁵⁾.

Op het ogenblik is het C.B.S. doende een onderzoek naar het spaargedrag van de niet-zelfstandigen mede te benutten als een poging om inlichtingen te verkrijgen over de vermogenstoestand van de loon- en salaristrekken. Helaas zijn de uitkomsten van dit onderzoek nog niet gepubliceerd. Er zijn echter duidelijke aanwijzingen, o.a. de saldi bij de spaarbanken wijzen in deze richting en ook de na-oorlogse ontwikkeling van de looninkomens, dat het vermogensbezit van de overgrote meerderheid van ons volk zeer gering is en ook alleen maar gering kan zijn⁶⁾.

³⁾ Dit geldt overigens niet alleen voor ons land, getuige de uitspraak van Lydall en Lansing in een vergelijkende vermogensstudie betreffende Engeland en de Verenigde Staten: „Het meest opmerkelijke aspect van dit onderwerp is de statistische duisternis, die het omringt”, „The American Economic Review”, maart 1959.

⁴⁾ C.B.S.: Maandstatistiek van het financieewezen, maart en december 1962 en Inkomensverdeling 1957/Vermogensverdeling 1958, Zeist 1962.

⁵⁾ Vgl. C.B.S.: Maandstatistiek van het financieewezen, maart 1962, blz. 102.

⁶⁾ In het jaarverslag over 1961 van de Centrale Volksbank, spaarbank van de K.A.B., wordt het gemiddelde spaartegoed van ruim 220.000 spaarders becijferd op f. 526,06. Dit bedrag is in hoge mate illustratief voor de afstand, die de meerderheid der werknemers nog moet afleggen om een vermogensreserve van f. 3.000 - f. 5.000 te bereiken, welke door sommige auteurs wenselijk wordt geacht (Vgl. Drs. F. L. G. Slooff: „Vermogensvorming door allen” in „Economie”, december 1958, blz. 145).

Beleg modern - beleg in

**INTER
UNIE**

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

Tabel 2 geeft een overzicht van de vermogensbezitters in de zin van de vermogensbelasting naar verschillende beroepsgroepen. Uit de tabel blijkt dat de economisch actieve vermogensbezitters vooral behoren tot de categorieën der zelfstandigen en directeuren van n.v.'s. Het aantal employés dat in de tabel voorkomt, lijkt op het eerste gezicht vrij groot, doch is relatief zeer gering. Wij komen daar in onze tweede bijdrage op terug.

TABEL 2.

Vermogensverdeling 1958 naar beroepsgroepen

Beroepsgroep	Aantal	Vermogen (× 1 mln. gld.)	Aantal		Vermogen per hfd. in gld.
			in pCt.		
Zelfstandigen	198.000	14.300	53	44	72.000
Directeuren n.v.'s a) ..	15.000	4.340	4	13	290.000
Employés	48.000	3.390	13	10	71.000
Arbeiders	9.000	330	2	1	37.000
Gepensioneerden	79.000	8.010	21	25	101.000
Zonder beroep b)	24.000	2.330	7	7	97.000
Totaal	373.000	32.700	100	100	88.000

a) Als directeuren zijn beschouwd personen, die als beroep opgeven directeur van een n.v., waaronder ook mede-, adjunct- of onderdirecteur.

b) Hieronder vallen personen die bijna uitsluitend van hun vermogen leven; ook de personen die als beroep commissaris opgeven, zijn tot deze groep gerekend.

De directeuren van n.v.'s leggen naar verhouding, gelet op hun relatieve getalsterkte, beslag op het grootste deel van het totale belastbare particuliere vermogen. Per hoofd zijn zij het rijkste. Zoals tabel 3 laat zien, zijn de directeuren ook onder de miljonairs het beste vertegenwoordigd; 36 pCt. van het totale aantal miljonairs in 1958 vervulde een dergelijke functie. Tot de groep miljonairs behoorde in 1958 uiteraard geen enkele arbeider, wel 150 employés, waaronder 50 ambtenaren, 20 administratieve functionarissen, 10 leden van de politionele en militaire macht en 10 personen werkzaam bij het middelbaar en hoger onderwijs. De miljonairs van directeursniveau zijn gemiddeld het verst in het land van de miljoenen doorgedrongen.

TABEL 3.

Verdeling van het aantal miljonairs naar beroepsgroepen in 1958

Beroepsgroep	Aantal	Vermogen (× 1 mln. gld.)	Aantal		Vermogen per hfd. in gld. (afgerond)
			in pCt.		
Zelfstandigen	350	681	17	16	1.950.000
Directeuren n.v.'s	750	1.690	36	39	2.250.000
Employés	150	281	7	7	1.870.000
Arbeiders	—	—	—	—	—
Gepensioneerden	600	1.250	29	29	2.083.000
Zonder beroep	200	388	11	9	1.940.000
Totaal	2.050 a)	4.290	100	100	2.093.000

a) Het C.B.S. noemt een totaal van 2.100 miljonairs; hier spelen afrondingsverschillen een rol.

Indien wij de opbouw van het belastbare particuliere vermogen nagaan, dan blijken aandelen het voornaamste vermogensbestanddeel te vormen — 26 pCt. van het onzuivere vermogenstotaal —, op de voet gevolgd door vermogen, dat in bedrijf of beroep is belegd (25 pCt.). Het bezit van onroerende zaken maakt 19 pCt. uit van het vermogen in handen van individuen.

De vermogensbestanddelen per beroepsgroep wijken van de bovengenoemde algemene gemiddelden tamelijk ver af. Zo bestaat het gehele zuivere vermogen van directeuren van n.v.'s voor 69 pCt. uit aandelen. Dit verklaart ten dele de schommelingen in het aantal miljonairs. Een teruglopend koersniveau treft vooral de hoogste vermogens en omgekeerd, omdat het aandelenbezit toeneemt naarmate de vermogens groter zijn. De zelfstandigen hebben hun vermogen voornamelijk gestoken in het eigen bedrijf of beroep. Opmerkelijk is dat aandelen ook voor de employés, de gepensioneerden (waaronder zich vermoedelijk een flink aantal oud-directeuren van n.v.'s zal bevinden) en de personen zonder beroep de meest aantrekkelijke manier schijnt om het vermogen te beleggen. De vermogende

arbeiders zijn erg voorzichtig; overwegend heeft hun vermogen de vorm van vorderingen aangenomen, waaronder een relatief groot deel vorderingen op spaarbanken. Voor ongeveer $\frac{1}{3}$ bestaat het arbeidersvermogen in onroerende zaken; eigen woningen vormen daarvan $\frac{1}{3}$ deel.

Tabel 4 geeft van het bovenstaande een korte cijfermatige samenvatting.

TABEL 4.

Bestanddelen van het vermogen naar beroepsgroepen in 1958

Beroepsgroep	Voornaamste vermogensbestanddeel	In pCt. van het zuiver vermogen per ber. groep
Zelfstandigen	Vermogen belegd in bedrijf of beroep	62
Directeuren n.v.'s	Aandelen	69
Employés	Aandelen	40
Arbeiders	Vorderingen	37
Gepensioneerden	Aandelen	35
Personen zonder beroep	Aandelen	35

In een tweede artikel zal aandacht worden geschonken aan de ongelijkheid van de vermogensverdeling.

Doorn.

Drs. W. H. J. REYNAERTS.

INGEZONDEN STUK

Waarheen met onze sociale verzekering?

De heer J. de Wit te Amsterdam schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 5 december 1962 stelt Prof. Dr. F. Hartog in zijn artikel „Waarheen met onze sociale verzekering?” onder meer de vraag: kan er nooit iets af?

Hij meent dat er inderdaad hier en daar wel enige beperking van de (verplichte) sociale verzekering mogelijk en wenselijk is en noemt daarbij als eerste voorbeeld een deel van de rechten, welke thans in de verplichte ziekenfondsverzekering zijn begrepen. Daardoor zou ruimte worden geschapen voor verzekering ter zake van kosten van langdurige ziekten en gebreken, welke naar het oordeel van de schrijver beslist onder de verplichte verzekering thuisbehoren, omdat vrijwel niemand dit risico particulier kan dragen. Daarentegen, zo gaat het betoog verder „zijn de lichte risico's (genoemd worden o.a. huisartsenhulp, farmaceutische hulp, tandheelkundige hulp, hulp van de vroedvrouw en ziekenvervoer) door de welvaartsstijging langzamerhand draagbaar geworden ook voor de laagste inkomensstrekkers. Als ik nog aarzel, is het met betrekking tot de tandheelkundige hulp. Voor de andere genoemde voorbeelden verdient het m.i. ernstige overweging, ze terug te voeren naar de particuliere sfeer. Dit voorkomt ook verspilling in de vorm van overvolle fonds-sprekuren en niet afgehaalde of niet gebruikte geneesmiddelen”.

De inhoud en de strekking van het artikel voor het overige buiten beschouwing latende, meent schrijver dezes bij de boven aangehaalde uitspraken ter zake van de dekking van de zgn. lichte risico's enige kanttekeningen te moeten maken, te meer omdat dezelfde gedachten ook elders blijken te leven ¹⁾.

De eerste vraag is, of die zgn. lichte risico's inderdaad

zo licht zijn. In de adviesaanvraag van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid aan de S.-E.R., waarvan Prof. Hartog vóór zijn geciteerde beschouwing gewag maakt, wordt van lichtere risico's gesproken. Het verschil is niet zonder betekenis. Voor een gezin met kinderen en een inkomen van om en bij de honderd gulden per week (en dat is toch momenteel nog ongeveer het inkomen van heel wat verzekerden bij de ziekenfondsen) kunnen de kosten van huisartsenhulp, geneesmiddelen en dergelijke een hele zorg betekenen, als het wat tegenloopt in het gezin. In de meeste gezinnen is men zich dit, door de ervaring geleerd, ter dege bewust, zoals bijv. blijkt uit het geringe verloop van het aantal vrijwillig-verzekerden, ondanks de voortdurende premiestijging.

Maar wellicht antwoordt Prof. Hartog hierop, dat er ook in zijn gedachtengang alle ruimte is voor het sluiten van vrijwillige verzekeringen. Weliswaar zegt hij, dat langzamerhand ook voor de laagste inkomensstrekkers de hier bedoelde kosten draagbaar zijn geworden, doch hij zal er vermoedelijk geen bezwaar tegen hebben dat de belanghebbenden deze kosten onderling, dus „in de particuliere sfeer” en vrijwillig, collectief gaan dragen.

Goed, maar wat zou er dan veranderen? Alleen dit, dat de loontrekkenden, die nu krachtens hun verplichte verzekering recht op huisartsenhulp enz. hebben en daarvoor de helft van de kosten dragen (de andere helft komt voor rekening van de werkgevers), voor dezelfde verstrekkingen een vrijwillige verzekering zouden moeten sluiten, geheel voor eigen rekening. De premie voor die vrijwillige verzekering zou bovendien voor de hier bedoelde gezinnen hoger zijn dan het deel van de premie der huidige verplichte verzekering, dat thans voor dekking van de lichtere risico's nodig is, zulks alleen al omdat een aantal loontrekkenden zonder of met kleine gezinslast aan een vrijwillige verzekering niet zou meedoen. Voor de overigen zouden de gezinslasten, welke via de verzekering moeten worden gedeeld, dus relatief zwaarder worden.

¹⁾ Met name is hier te noemen Prof. Witteveen, die, volgens verslagen in de dagbladen in een vergadering van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie op 17 december 1962 eveneens de gedachte van een beperking der verstrekkingen van de ziekenfondsen heeft verdedigd.

Misschien zou Prof. Hartog een lastenverschuiving als hier aangeduid geen nadeel, eerder een voordeel achten. Maar bij het overwegen van zijn suggesties zal men toch ter dege op de financiële consequenties moeten letten.

Men zal daarbij ook aan andere aspecten moeten denken, met name aan de noodzaak van voldoende waarborgen voor goede geneeskundige verzorging van de arbeiders in de zin van de Ziektewet.

Voorts mag men in onze tijd van groeiende internationale banden niet nalaten op de stelsels van sociale zekerheid in andere landen te letten. In Nederland zou, indien de suggestie van Prof. Hartog zou worden gevolgd, een heel andere situatie ontstaan dan in andere Westeuropese landen. Het juist goedgekeurde verdrag betreffende minimumnormen van sociale zekerheid zou Nederland, wat het onderdeel geneeskundige hulp betreft, niet kunnen naleven.

Bijzondere moeilijkheden heeft schrijver dezes met de laatste zin van de boven aangehaalde zinnen uit het betoog van Prof. Hartog. Wat wil de schrijver hier eigenlijk zeggen? Indien hij euvelen wil voorkomen als overvolle spreekuren en verspilling van geneesmiddelen, moet hij denken aan een situatie *zonder* ziekenfondsverzekering, van welke aard dan ook. Immers, als het gaat om misdragingen of veronderstelde misdragingen van verzekerden, doet het weinig of niets ter zake of men met verplicht- dan wel met vrijwillig-verzekerden of, zgn. particulier verzekerden, te doen heeft. Het is niet reëel om het zo voor te stellen, alsof nu juist de verplicht-verzekerde misbruik maakt van zijn rechten en de vrijwillig-verzekerde er daarentegen naar streeft een braaf en zuinig lid van zijn ziekenfonds te zijn.

Voorts is het jammer, dat de passage over de verspilling in het ziekenfondswezen niet wat nader is geadstrueerd. Er zijn concrete gegevens, welke erop wijzen, dat het met

de hoeveelheid niet afgehaalde geneesmiddelen nog al meevalt²⁾. Wat er van de afgehaalde geneesmiddelen tenslotte niet wordt gebruikt, is natuurlijk zeer moeilijk na te gaan, maar in het ziekenfondswezen gelden regelingen, die het voorschrijven van te ruime hoeveelheden tegengaan. Het is jammer, dat Prof. Hartog zich op dit punt tot een zo generaliserende en voor het ziekenfondswezen feitelijk onbillijke uitspraak heeft laten verleiden.

Het probleem van de overvolle spreekuren bestaat inderdaad, al mag men ook hier beslist niet generaliseren³⁾. In elk geval maakt het niets uit of een wachtkamer vol zit met verplicht-verzekerden of met vrijwillig-verzekerden. En men mag niet, om de wachtkamers minder vol te doen zijn, maatregelen treffen, welke tot gevolg kunnen hebben, dat minder-draagkrachtigen niet meer de medische hulp krijgen, die ze nodig hebben. Zo ergens, dan is ten aanzien van beperking van recht op medische hulp voorzichtigheid geboden.

Summa summarum: het hier in beschouwing genomen deel van het artikel van Prof. Hartog noopt op sommige punten tot bestrijding en op andere punten op zijn minst tot het vragen van verduidelijking.

²⁾ Volgens een onderzoek, dat enige jaren geleden is gehouden, bedroeg de hoeveelheid niet-afgehaalde geneesmiddelen in verhouding tot de totale omvang van de receptuur slechts 0,39 pCt. Dit is medegedeeld in een brief van de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid aan de Tweede Kamer van 17 augustus 1955 (stukken betreffende hoofdstuk XII van de rijksbegroting voor 1955, no. 18).

³⁾ De gegevens over het „gedrag” van de verzekerden zijn betrekkelijk schaars, maar wijzen niet op algemene en grote missstanden. Schrijver dezes veroorlooft zich hier korthedshalve te verwijzen naar een door hem geleverde samenvatting van uitspraken in het „Sociaal Maandblad Arbeid” van december 1958.

NASCHRIFT

De tegen-argumenten van de heer De Wit zijn achtenswaardig, maar de argumenten van mijzelf zijn overtuigend — naar mijn eigen mening uiteraard.

Ik zou graag in het kort nog wat terug willen zeggen, en dat kan dunkt mij het beste punt voor punt.

I. De posten die ik uit de verstrekkingen door de ziekenfondsen zou willen lichten bedragen volgens raming f. 31,77 per verzekerde per jaar¹⁾. Dit is uiteraard een gemiddelde, doch het kenmerk is dat zij in afzonderlijke gevallen vrijwel nooit cumuleren tot grote bedragen. Het laatste is geheel anders met bijv. ziekenhuisverpleging. Daarom zou ik, zowel met het oog op de gemiddelde omvang als op de vrij gelijkmatige spreiding, toch van naar verhouding lichte risico's willen spreken. Om de verzekerden te vrijwaren tegen al te grote cumulatie zou het misschien overweging verdienen, voor deze kosten alleen de eerste f. 100 of f. 150 per jaar voor eigen rekening te laten. Dan kan werkelijk iedereen het wel dragen en er komt toch enige ruimte vrij voor de verzekering van nieuwe risico's die men niet kan dragen. Zou het ook geen aanbeveling verdienen dat de vrijwillige verzekering gaat denken aan

de invoering van een bedrag aan eigen risico? Wanneer de verplichte verzekering daarin voorgaat ligt dit zeer voor de hand.

2. Natuurlijk kan ieder die daarvoor in aanmerking komt zich vrijwillig blijven verzekeren. Dat daarbij dan de werkelijke kosten in rekening worden gebracht acht ik een voordeel, omdat het zuiverend inwerkt op afwegingen en beslissingen. De vermindering in de door de werkgevers betaalde premie blijft aan de arbeiders ten goede komen, omdat hieruit mede de uitbreiding van de verstrekkingen aan het andere einde kan worden gefinancierd. Daar is het juist om begonnen.

3. Dat wij aan bepaalde internationale afspraken komen vast te zitten houdt een groot gevaar in, omdat de omringende landen drijven in de richting van hoog opgeschroefde minimum-normen. Dan ontstaat precies de situatie die ik zo sterk afkeur en die op de duur maakt dat het systeem zichzelf ad absurdum voert, namelijk dat er alleen nog maar bijkomt en nooit iets af kan. Dit leidt ertoe dat of de premie tenslotte ondraaglijk wordt, of dat bepaalde wenselijke uitbreidingen niet tot stand kunnen komen. Men zou dunkt mij veel beter doen door een grens te stellen aan de totale premiehoogte (in een absoluut bedrag per verzekerde), en van tijd tot tijd een herinventarisatie maken van de risico's die hierdoor worden gedekt. Nu het nog kan moeten wij

¹⁾ „Advies over de premie voor de verplichte ziekenfondsverzekering voor 1963”, Sociaal-Economische Raad, 1962, blz. 8.

ons schrap zetten en niet in de hoek laten drukken waar de anderen al zitten — op de duur tot aller schande.

4. Ik heb het verspillingsargument als bijkomstig beschouwd en ook niet gezegd dat de verspilling van grote omvang is. Maar zij is er wel, en dus biedt zij een additionele ondersteuning van een betoog dat om andere — beslissend geachte — redenen reeds tot de bewuste conclusie voerde. Ik ben het met de heer De Wit eens dat verspilling optreedt bij iedere vorm van ziekenfondsverzekering, dus ook bij de vrijwillige. Wij kunnen door beperking van de verstrekkingen aan verplicht verzekerden dus slechts een deel van de verspilling uitsparen. Ik acht het echter, gelijk reeds gezegd, in de lijn van de ontwikkeling te liggen dat ook voor de vrijwillige verzekering een eigen risico zal worden ingevoerd. Wanneer de heer De Wit bang is, dat minder draagkrachtigen dan niet meer de medische hulp krijgen, die ze nodig hebben, ben ik alleen maar geneigd om te zeggen: kom kom! En waar leest hij in mijn artikel over beperking van recht op medische hulp? Het gaat mij alleen om een beperking van recht op *gratis* medische hulp, en dat is toch waarlijk iets heel anders. Dat hij dit vereenzelvigd geeft veel te denken, omdat het laat zien hoever het gezonde principe van betalen voor wat men geleverd krijgt buiten zijn gezichtskring ligt.

Het lijkt mij toe dat de lezer thans voldoende argumenten over en weer heeft om zijn eigen conclusie te kunnen trekken.

Groningen.

F. HARTOG.

BOEKBESPREKING

Paul Einzig: A dynamic theory of forward exchange.
Macmillan & Co. Ltd., London 1961, 573 blz., 60 sh.

Beschouwingen over internationale monetaire onderwerpen die niet stil staan bij de valutatermijnmarkten zijn vergelijkbaar met Hamlet zonder de Prins en de grafdelver, aldus Paul Einzig in het voorwoord tot zijn *Dynamic Theory*. In het eerste deel van het boek behandelt hij de praktijk van de valutatermijnmarkt na de tweede wereldoorlog — als zodanig kan het boek als een vervolg op het vooroorlogse *Theory of Forward Exchange* van dezelfde auteur worden beschouwd —; in deel II komen de theoretische aspecten van het onderwerp aan de orde, waarbij met name wordt ingegaan op de „statische” en „dynamische” theorie van de termijnmarkt (hierop kom ik nog terug). Deel III behandelt per land de ontwikkeling van de valutatermijnmarkt in de periode van 1919-1960, terwijl in het IVe deel tenslotte de in verschillende landen toegepaste politiek van interventie op de valutatermijnmarkten onder de loep wordt genomen, waarbij tevens aan de pro's en contra's van een dergelijke interventiepolitiek aandacht wordt geschonken.

Volgens Einzig zijn de meeste auteurs die zich op het onderhavige terrein hebben bewegen niet veel verder gekomen dan het ontwerpen van een *statische theorie*. Hieronder verstaat de auteur (Ch. 21, blz. 265 e.v.) een theorie die uitsluitend oog heeft voor de rol die de valutatermijnmarkt speelt om het betalingsverkeer in evenwicht te houden, of — bij bepaalde verstoringen — in evenwicht te brengen. Noteringen op de valutatermijnmarkten wor-

den beïnvloed door bijv. renteversillen tussen financiële centra, maar hebben zelf geen invloed op de rente; zij dragen tot een evenwichtige verdeling van de deviezenreserves over verschillende landen bij e.d. Er gaat, volgens een andere conceptie van de statische theorie, geen *afzonderlijke* invloed uit van het feit dat er valutatermijnmarkten zijn; zonder deze termijnmarkten zou hetzelfde effect bereikt zijn, maar dan via de contante markten („relatief” statische theorie, blz. 272). Hoewel Einzig niet ontkent dat in de statische theorie belangrijke aspecten van de termijnmarkten naar voren zijn gebracht, is hij van mening, dat voor een goed begrip van deze markten een *dynamische* theorie is vereist. Het bestaan van de termijnmarkt kan niet alleen een afzonderlijke invloed op het betalingsverkeer uitoefenen, maar, aldus Einzig, deze invloed behoeft niet noodzakelijkerwijs te leiden tot het handhaven of herstellen van evenwicht, integendeel, zij kan juist bijdragen tot een evenwichtsverstoring. De valutatermijnmarkten kunnen de speculatie vergemakkelijken, de rente in landen met een hoge rentevoet nog doen stijgen en daardoor voor de betrokken economie een restrictieve politiek meebrengen, geld van landen met een hoge rente naar landen met een lage rente doen vloeien etc. Ziehier het hoofdthema van het boek van Einzig.

Hoe moet zijn werk worden beoordeeld? Inderdaad kan de valutatermijnmarkt een afzonderlijke evenwichtsverstoring op het betalingsverkeer uitoefenen, omdat deze markt, behalve voor het vermijden van valutarisico in het kader van „bonafide” commerciële en financiële transacties, in principe ook gebruikt kan worden voor het bewust aanvaarden van dit valutarisico, m.a.w. voor het innemen van speculatieve posities. Als deze speculatieve transacties de overhand krijgen gaan de dynamische factoren, door Einzig bedoeld en omschreven, op de voorgrond treden. Het is inderdaad verwonderlijk, dat bij het nemen van internationale monetaire beslissingen aan deze factoren niet steeds de nodige aandacht wordt geschonken ¹⁾.

Dat zeer recentelijk van een onderschatting van de betekenis der valutatermijnmarkt niet meer sprake is blijkt evenwel uit de door de Verenigde Staten op vrij grote schaal gevoerde interventiepolitiek, welke er in de eerste plaats op is gericht om speculatie via de valutatermijnmarkt tegen de dollar af te schrikken en in de tweede plaats het Amerikaanse rentebeleid in overeenstemming te brengen met de eisen van de binnenlandse conjunctuur zowel als van de betalingsbalans. Een dergelijke politiek past geheel in het kader van Einzigs dynamische conceptie van de valutatermijnmarkt, zij het dan ook dat juist deze dynamische factoren tot het optreden van allerlei neveneffecten kunnen leiden ²⁾, terwijl deze politiek ook alleen soelaas op korte termijn kan bieden.

Het boek van Einzig moet voor iedereen die in de praktijk, maar vooral ook in de economische consequenties van de praktijk, der valutatermijnmarkt geïnteresseerd is, als verplichte literatuur worden beschouwd. Men heeft evenwel een flinke dosis moed nodig om zich van deze verplichting te kwijten, gezien omvang en sijn van Einzigs werk.

Barendrecht.

M. P. GANS.

¹⁾ Vgl. mijn artikel „Een verwaarloosd aspect van de revaluatie” in „De Naamloze Vennootschap” van oktober 1961.

²⁾ Vgl. mijn „Interventie op de valuta-termijnmarkt” in „E.-S.B.” van 7 maart 1962.

Productiestatistieken: Scheepsbouw 1960-1961. Centraal Bureau voor de Statistiek. W. de Haan N.V., Zeist 1962, 38 blz., f. 3,75.

Productiestatistieken: Rijwielnijverheid 1961. Centraal Bureau voor de Statistiek. W. de Haan N.V., Zeist 1962, 32 blz., f. 3,15.

Statistiek van de elektriciteitsvoorziening in Nederland 1961. Deel I. Productie. Centraal Bureau voor de Statistiek. W. de Haan N.V., Zeist 1962, 33 blz., f. 3,25.

Zuivelstatistiek 1961. Centraal Bureau voor de Statistiek. W. de Haan N.V., Zeist 1962, 18 blz., f. 1,65.

Statistiek van de zeevaart 1960. Centraal Bureau voor de Statistiek. W. de Haan N.V., Zeist 1962, 64 blz., f. 6,75.

Open Ondernemerschap. De groei van de onderneming en het vennootschapsrecht. Geschriften van de Prof. Mr. B. M. Teldersstichting, no. 9. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1962, 407 blz., f. 7,50.

Dit rapport van het liberale studieceterium is het produkt van een groep vooraanstaande academici uit wetenschaps- en ondernemerskringen, onder voorzitterschap van Prof. Dr. H. J. Witteveen. Geconstateerd wordt dat de politieke strijd om de vorm van ons economische en sociale bestel zich verplaatst naar structuur (vooral van het vennootschapsrecht) en positie van de onderneming. Beoogd wordt een liberaal standpunt terzake in te nemen.

In het eerste deel, getiteld „De groei van de onderneming” komen o.a. aan de orde: de functie van de onderneming in het stelsel van ondernemingsgewijze produktie; de eigenschappen van de succesvolle ondernemer en de opvolging. In de beschouwingen over „Onderneming en werknemers” worden o.m. behandeld het sociaal-psychologische probleem; werknemers en kapitaal in de N.V.; verantwoordelijkheid en medezeggenschap-hervormingsplannen en concrete voorstellen van anderen. Ook de relatie tussen „Onderneming en Overheid” wordt vanuit verschillende gezichtspunten onder de loep genomen.

Het tweede deel is gewijd aan het vennootschapsrecht en onderverdeeld in een zestal hoofdstukken: De Commissarissen - Bestuur en Aandeelhoudersvergadering - Bijzondere rechtsfiguren - De Winst - Voorlichting en Publiciteit - Het Enquêterecht.

Harry G. Johnson: Money, trade and economic growth. G. Allen and Unwin Ltd., London 1962, 199 blz., 25 sh.

Dit boek is een samenbundeling van een aantal lezingen. De auteur (hoogleraar aan de „University of Chicago”) streefde ernaar zich hierbij tot de hoofdlijnen te beperken. In het eerste deel („Trade and Growth”) komen achtereenvolgens aan de orde: „The Balance of Payments”, „Comparative Costs and Commercial Policy”, „The Economic Theory of Customs Union” en „Economic Development and International Trade”.

In het tweede deel („Money”) worden „Monetary Theory and Keynesian Economics”, benevens „The General Theory after Twenty-five Years”, behandeld. Het laatste deel („Economic Growth”) omvat: „Planning and the Market in Economic Development”, „The Political Economy of Opulence” en „The Social Policy of an Opulent Society”.

Bijzonder belangwekkend is de „herdenking” van het 25-jarige jubileum van Keynes' „General Theory”. Het is evenwel niet verwonderlijk dat Johnsons exegeese geen algemene instemming ondervindt. De bekende Britse economiste Joan Robinson reageerde heftig: Johnsons exegeese zou „bastard-Keynesian” modellen omvatten. Doch ook voor Robinsons geestverwanten lijken Johnsons, vlot en pittig geschreven, artikelen zeer interessant.

B. Folkertsma en Drs. E. van der Wolk: Kostenverlaging op het kleine kantoor (Praktijkserie voor kleine en middelgrote bedrijven, no. 8). N. Samsom N.V., Alphen a.d. Rijn 1962, 124 blz., f. 7,90.

De auteurs streefden naar een „doe-het-zelf boek” voor administrateurs en hun naaste medewerkers. In het eerste deel is (met uitgewerkte voorbeelden) een aantal technieken voor systematische methodenverbetering op kantoor beschreven. In het tweede deel is een groot aantal wenken voor de kantoorpraktijk, die voor vele kantoren van onmiddellijk belang kunnen zijn, bijeengebracht.

H. L. Zuidema, H. K. Engel en Mr. Th. M. Buitz: Naar de Top. Nederlandse Vereniging voor Bedrijfspsychologie, no. 38, uitgave H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 63 blz., f. 4.

Lezingen en verslag van de daarop gevolgde discussie gehouden in de algemene vergadering van de Nederlandse Vereniging voor Bedrijfspsychologie van 7 november 1961.

Behandeld werden resp. „Promotiebeleid bij de Sikkens Groep”, „Management development bij Albert Heijn N.V.” en „Management development in Unilever”.

Grote werkgeversorganisatie vraagt:

a. medewerker (econoom)

ter algemene assistentie van het secretariaat.

Voor deze functie komt in aanmerking degene die

- bij voorkeur reeds enige praktijkervaring in een soortgelijke organisatie of in het bedrijfsleven heeft opgedaan
- belangstelling voor de economische en sociale vraagstukken van deze tijd bezit
- algemene maatschappelijke belangstelling heeft
- een goed stilist is met ruime talenkennis

b. jurist (publiekrecht)

De betrokkene zal in staat moeten zijn zich gemakkelijk in te werken in uiteenlopende vraagstukken, welke voor een belangrijk deel op economisch gebied liggen.

Enige praktijkervaring op juridisch gebied benevens een goede stilistische vaardigheid en een behoorlijke kennis van de moderne talen strekken tot aanbeveling.

Brieven onder no. E.-S.B. 5-1, postbus 42, Schiedam.

Telkens en telkens blijkt ons weer, hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend,
- 3e Door een lader te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter-aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor valen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incuranto) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

* Te bestellen bij Uw boekhandelaar dan wel rechtstreeks bij de uitgever N.V. Koninklijke Nederlandse Boekdrukkerij H. A. M. Roelants Ald 8 - te Schiedam.

DR IR M.G. YDO

adviesbureau voor bedrijfsorganisatie

vraag voor het eigen bureau een

econoom

die zal worden ingeschakeld bij het adviseren inzake bedrijfseconomische en andere vraagstukken.

O.m. zal hij behulpzaam zijn bij het verbeteren van fabrieks- en bedrijfsadministratie, ten einde deze tot een „tool of management” te maken.

Academische opleiding noodzakelijk.

Belangstellenden, die zich aangetrokken voelen tot een zeer gevarieerde werkring, die door de nauwe samenwerking met medewerkers uit andere faculteiten vele mogelijkheden biedt tot verdieping van inzicht in organisatieproblemen op alle niveaus in het bedrijfsleven, worden uitgenodigd hun met inkt geschreven brieven onder nr. 79 te richten aan Adviesbureau voor Bedrijfsorganisatie Dr Ir M. G. Ydo, Keizersgracht 407, Amsterdam-C.

HOOGO VENS IJMUIDEN

De Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. en aangesloten bedrijven te IJmuiden vragen voor het onlangs ingestelde Stafbureau Organisatie

een academicus

Deze zal na een periode van introductie en interne opleiding worden betrokken bij de werkzaamheden van het Stafbureau.

Dit Bureau fungeert als interne adviesinstantie voor Directie en Adjunct-Directie op het terrein van de organisatie, in de zin van de structuur en werking van het organisme, inclusief de daarbij behorende informatie- en communicatiepatronen en systemen.

De belangrijkste taken van het Stafbureau liggen ten aanzien van de organisatie op het gebied van research, voorlichting, begrippen, criteria en richtlijnen, het bevorderen van een doelmatige en effectieve besluitvorming, het-in woord en beeld uitdrukken van de functiestructuur in de onderneming, interne communicatie, coördinatie van organisatie-onderzoek.

Voor het vervullen van deze functie, die het onderhouden van goede contacten met functionarissen uit alle delen van het bedrijf met zich zal brengen, gaan de gedachten uit naar een academicus van ca. 30-jarige leeftijd, die een voor deze functie geschikte opleiding heeft genomen (bijv. een econ. drs.).

Enige jaren ervaring in het bedrijfsleven in een soortgelijke functie strekt tot aanbeveling.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met beschrijving van opleiding en levensloop worden, vergezeld van een recente pasfoto en onder vermelding van nummer ED 350, ingewacht bij de afdeling Personeelszaken Beambten.

Sluit uw verzekering bij de

Algemeene Friesche Levensverzekering-Maatschappij

VEREENIGING VAN LEVENSVZERKERING EN LIJFRENT

„De Groot-Noordhollandsche van 1845”

Algemeene Friesche Brandverzekering-Maatschappij N.V.

LEEWARDEN, BURMANIAHUIS

AMSTERDAM, VAN BRIENENHUIS

ROTTERDAM - DEN HAAG - UTRECHT - GRONINGEN - HENGELO - HAARLEM

N.V. NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN ZOEKT

Jonge Academici

die zich aangetrokken voelen tot een carrière in het railvervoerbedrijf. Op de NS-hoofdadministratie te Utrecht zijn bij de Dienst van Economische Zaken enkele interessante functies vacant voor academici, die zich op hun plaats gevoelen in de dynamiek van het verkoopbeleid ten behoeve van het reizigers- en goederentransport.

Na een oriënterende opleiding, waarbij intensief kennis wordt gemaakt met het gehele bedrijfsge-

beuren, volgt aanstelling bij de Acquisitie-, Tarief- of Marktonderzoek-afdelingen van de Dienst van Economische Zaken.

Reeds tijdens deze opleiding wordt een zeer behoorlijk salaris geboden. Voorts goede sociale voorzieningen en ruime vervoersfaciliteiten.

Sollicitatiebrieven worden gaarne ingewacht bij de Dienst van Personeelzaken, 2e Afdeling, Moreelsepark, Utrecht.